

Afetler ve İdarenin Veri Konusundaki Yükümlülükleri: Kastamonu Bozkurt İlçesi Örneği

Yayın adı: Afetler ve İdarenin Veri Konusundaki Yükümlülükleri:
Kastamonu Bozkurt İlçesi Örneği
HUDOTO - Hukuk, Doğa ve Toplum Vakfı

Yayına Hazırlayanlar:

İpek Sezgin

Mesut Bilicitürk

Özlem Altıparmak

Tasarım: Mesut Bilicitürk

Yayınlayan: Hukuk, Doğa ve Toplum Vakfı

Yayın Tarihi: 18.07.2023

e-ISBN: 978-605-72366-2-3

Adres: Mucibur Rahman Sok. No: 17 Anadolu İş Hanı K:3 D:11 Konak-İZMİR
info@hudoto.com

HUDOTO

Hukuk, Doğa ve Toplum Vakfı

İçindekiler

1. Önsöz
2. Giriş
3. Afet Yönetiminde Verinin Önemi
4. Adalete Erişim ve Savunuculukta Bir Yöntem Olarak “Kamu Denetçisi Kurumu”
5. Kamu Denetçiliği Kurumu Başvuru Dilekçesi
6. Kamu Denetçiliği Kurumu Kararı
7. Sonuç ve Öneriler
8. Kaynakça

Önsöz

Bu yayın, afetlere açık bir coğrafyada kamu idareleri tarafından tutulması ve açıklanması gereken verilere erişmek için başlattığımız girişimlerin neticesinde ortaya çıktı. Bilgi edinme talebiyle yazdığımız bir dilekçe ve devamındaki sürecin sonunda, afetlerde veri tutulmasına dair yükümlülüklerin yerine getirilmediği tespit ettik ve Kamu Denetçiliği Kurumu'na başvuru yapmak zorunda kaldık. Kamu Denetçisi Kurumu başvurumuzu incelenemez bulduğu için reddetti ve karar gerekçesinde Türkiye'de idarenin ayrıştırılmış veri tutma yükümlülüğü bulunmadığını söyledi. Kamu Denetçiliği Kurumu'nun verdiği karar elbette nihai ve bağlayıcı bir karar değil ancak Türkiye'de idarenin veri tutma yükümlülüğüne dair çok şey anlatıyor.

Talep ettiğimiz veriler 2021 yılında Kastamonu ilinin Bozkurt ilçesinde yaşanan sel felaketine ilişkindi. Ölen, yaralanan ve kayıp olan kişilerin sayısına ve cinsiyetlerine dair talep ettiğimiz bilgilere ne yazık ki ulaşamadık. Veri tutmanın bir zorunluluk olduğunun bilinmesine ve bu yükümlülüklerin kanun, strateji ve eylem planlarında yer almasına karşın uygulamanın hiç de bu şekilde olmadığını bizzat deneyimledik. Bu durumun afetlere dirençli toplumlar, bireyler ve mekânlar yaratılması konusundaki tüm taahhüt ve eylem planlarına aykırı olması nedeniyle hem başvurumuzu hem de verilen kararları paylaşarak Türkiye'de afetle ilgili verilere gerçek durumu tüm hak sahipleri ve ilgililerin dikkatine sunmak istedik.

Veriler sadece sayılardan ibaret değildir ve aslında çok şey anlatırlar. Bir hukuk devletinde şeffaf yönetimin, yurttaş ile devlet arasında kurulan güven bağının, eylem ve işlemlerde hesap verilebilirliğin ve nihayetinde adalete erişimin en önemli göstergeleridir. Özellikle cinsiyet, engellilik, yaş gibi kırılganlıkları dikkate alarak ayrıştırılmış şekilde tutulan veriler afet riskinin azaltılması, iklim değişikliğine karşı uyum eylemleri planlaması ve direnç geliştirme konusunda büyük önem taşır.

Yayınımızın Türkiye'de veri tutulması açısından yürütülecek çalışma ve tartışmalarda bir kaynak niteliği taşımasını ve sivil toplum kuruluşları, hukukçular ve kamu idareleri açısından şeffaflık, hesap verebilirlik ve adalete erişim konularında yol gösterici olmasını diliyoruz.

Hukuk, Doğa ve Toplum Vakfı
Yönetim Kurulu Başkanı
Özlem Altıparmak

Giriş

Güvenilir ve zamanında toplanarak erişime açık hale getirilmiş veri; hükümetlerin, uluslararası kuruluşların, sivil toplumun, özel sektörün ve kamuoyunun bilgiye dayalı kararlar alabilmesi ve idarenin hesap verebilirliğinin sağlanması açısından hayati önem taşımaktadır.

Bir araştırma, tartışma veya muhakeme faaliyeti neticesinde sonuca ulaşabilmek için gereken işlem görmemiş bilgi parçacığına “veri” denir. Veri toplama ise sistematik bir şekilde hedeflenen değişkenler üzerine bilgi toplama ve ölçme işlemidir ve bu sayede, ilgili sorular yanıtlanıp sonuçları değerlendirilebilir. Veriler yalnızca bilimsel bir çalışmayı gerçekleştirmek amacıyla kullanılmaz. Sosyal olguların anlaşılması veya kişisel bir karar verme faaliyeti bile verinin, yani bu bilgi parçacıklarının işlenmesiyle mümkündür. Verilerin mevcut duruma uyarlanarak kullanılması halinde strateji geliştirilmesi ve planlama yapılması mümkün olur.

Verileri sistematik bir şekilde toplayıp sayı halinde gösterme faaliyetine ise istatistik denir. Herhangi bir olayı veya durumu bilmek, nedenlerini anlamak ve geleceğe yönelik plan ve programları oluşturmak için istatistik verilerle ihtiyaç duyulmaktadır. İstatistik, geçmişte ve şu an gerçekleşen olaylarla ilgili rakamsal verileri analiz ederek tahmin yürütmeye ve gelecek hakkında kararlar vermeye yardımcı olur. Bu nedenle afet risk azaltma çalışmaları için hayati öneme sahiptir.

Veri işleme faaliyetinin yalnızca bilimsel faaliyetlerin değil bizzat insan yaşamının koparılamaz bir parçası olduğu açıktır. Sağlıklı verilerin işlenip değerlendirilmesi neticesinde araştırma, tartışma veya muhakeme mümkün olur ve sonuçlar kıyaslanabilir, ölçülebilir ve yorumlanabilir duruma gelir. Adalet erişiminin sağlanması, afet riskinin azaltılması ve Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının (SKA) etkili bir şekilde planlanması, takip edilmesi ve gözden geçirilmesi için yerel, ulusal, bölgesel ve küresel düzeyde veri toplanması, işlenmesi, analiz edilmesi ve dağıtılması gereklidir.

Verilerin toplanması, analiz edilmesi ve erişime açılması hukuk devleti ilkesi, idarenin şeffaflığı ve hesap verebilirliği için elzemdir. Veriye erişimin ve verinin açık hale getirilmesinin bilgi edinme hakkıyla iç içe bir biçimde yorumlanması gerekir. İnsanlar, hakları korunduğu sürece ve ölçüde özgür olurlar ve kendilerini güvende hissederler. Kurulan yurttaşlık bağı ve akdedilen toplumsal sözleşme tek taraflı değildir. Toplumsal sözleşme ile yurttaşlar devlete ve idareye bazı yetkileri devrederler ancak hesap sorma haklarını muhafaza ederler. İnsan haklarının izlenmesi ve raporlanması açısından verinin erişilebilir olması büyük bir önem taşımaktadır.

Afet Yönetiminde Verinin Önemi

Afetler açısından bakıldığında afet neticesinde oluşacak kayıp ve zarar riskinin azaltılabilmesi için, kayıp ve zararın ne şekilde gerçekleşebileceğini görmek, bunları engellemek veya en aza indirmek için bunlardan etkilenebilecek kişi ve grupları bilmek ve bunlara yönelik önlemler almak gerekmektedir. Bu kapsamda Birleşmiş Milletler (BM) İklim Değişikliği Bağlamında İnsan Haklarının Geliştirilmesi ve Korunması Özel Raportörü de konuyu gündemine almış ve göreviyle ilgili olarak kırılgan durumdaki bireylerin ve toplulukların yaşadığı kayıpların ve zararların insan hakları yönlerini ele alacak eylemleri ve bu kişilerin temsiliyetlerinin tanınmasının iklim eylemine yapabileceği katkıların önemine dair katkı çağrılarında bulunmuştur. [1] Türkiye'nin tarafı olduğu bir uluslararası belge olan Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi'nin[2] temel amacı, yeni afet riskleri yaratmaktan kaçınmak ve mevcut riskleri azaltmaktır. Türkiye bu çerçeveye uyum sürecinde ulusal ve bölgesel düzeyde Afet Risk Azaltma Planları hazırlamıştır.

Mart 2015'te kabul edilen ve BM tarafından onaylanan 2015-2030 Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi'nde küresel ve üzerinde anlaşmaya varılmış bir afet risk azaltma politikası ortaya konmuştur. Çerçevenin önümüzdeki on beş yıl içinde beklenen sonucu "Afet riskinin ve kişilerin, işletmelerin, toplulukların ve ülkelerin yaşamlarında, geçim kaynaklarında ve sağlıklarında ve ekonomik, fiziksel, sosyal, kültürel ve çevresel varlıklarındaki kayıpların önemli ölçüde azaltılması"dır.[3] Türkiye, tarafı olduğu Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi uyarınca BM organlarına düzenli olarak raporlar sunmaktadır. Bu konudaki son rapor AFAD tarafından 2022 yılında sunulmuştur.[4]

[1] <https://altiparmakhukuk.org/blog/bm-iklim-degisikligi-baglaminda-insan-haklarinin-gelistirilmesi-ve-korunmas-59>

[2] https://uclg-mewa.org/uploads/file/748e86d91ae4409e9188794ddb6c004d/Sendai_TR.pdf

[3] <https://hudoto.com/uploads/Blog/1676616115.pdf>

[4] <https://sendaiframework-mtr.undrr.org/media/84534/download>

Sendai Afet Risk Azaltma çerçevesine göre; afetle mücadele anlayışı, afet riskinin kırılğan gruplar, afetle mücadele kapasitesi, insanların ve malvarlıklarının afete maruziyetleri, tehlikenin türü ve çevrenin özellikleriyle beraber bütün boyutlarıyla bir arada düşünülerek gerçekleştirilmelidir. Bunlardan birinin eksik yapılması afet risk yönetiminde problemlere ve zararlar neden olacaktır.

Afetle mücadelede ayrıştırılmış veri, insan hayatı kayıplarının ve malvarlıkları kayıplarının birlikte değerlendirilmesini sağlamaktadır. Yaşa, toplumsal cinsiyete, fiziksel duruma göre ayrıştırılmış veriler, afet ve potansiyel tehlike bölgelerindeki kırılğan bireyleri saptamada, bu kırılğan grupların uğradıkları zararlar ile afet müdahale planlarının ne kadar başarılı tasarlandığını yahut ne kadar başarılı uygulanabildiğini de göstermektedir. Afet yönetimi ve afet risk azaltma konusunda geliştirilecek planlarda afetlere karşı kırılğan durumdaki bireylerin ihtiyaçlarının tespiti ve planların bu düzenlemelere göre yapılmasıyla hem afetlere maruz kalma azaltılmış hem de doğrudan ve dolaylı kayıplar azaltılmış olacaktır. Yani afet riski azaltılmış olacaktır.

Çünkü afetler olduktan sonra veya afetlere sadece müdahale edilerek afetleri önlenemez. Arama, kurtarma ve insani yardım çalışmaları sadece afetten sonra, acil müdahale ve zarar giderimini azaltmayı amaçlar. Afet risk azaltma ise tehlikenin afete dönüşmesini engeller. Afet verilerinin ayrıştırılmış veri şeklinde toplanması mevcut durumun ve kırılğanlıkların tespitini sağlar, kapasiteyi belirler ve riski görünür kılar. Bu sayede afet riskini azaltmak üzere etkili planlar yapılabilir. Verilerin toplanması ve yayınlanması sadece geçmiş bir afetin kaybını göstermez, gelmekte olan tehlikenin ve bu tehlikenin afete dönüşmesinin önleyicisi olarak da işlev görür. Bu nedenle verilerin toplanması ve açıklanması yasal ve de yaşamsal bir zorunluluktur.

Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi 2015-2030 kapsamında Türkiye'nin veri yükümlülüğü düzenlenmiştir.

Sendai Çerçevesi 25. "Afet riskini anlamak"[5] eylemini gerçekleştirebilmek için küresel ve bölgesel düzeyde önem arz eden konular aşağıdaki gibidir:

- Afet kayıplarını ve bölünmüş veri ve istatistikleri kaydetmek ve paylaşmak, aynı zamanda afet risk modellemesini, değerlendirmesini, haritalamasını, bu süreçlere dair izlemeyi ve çoklu tehlike erken uyarı sistemlerini güçlendirmek amacıyla bilimsel temelli metodolojilerin ve araçların geliştirilmesini ve yayılmasını teşvik etmek;[6]

[5] https://uclgmewa.org/uploads/file/748e86d91ae4409e9188794ddb6c004d/Sendai_TR.pdf, sayfa 21

[6] https://uclg-mewa.org/uploads/file/748e86d91ae4409e9188794ddb6c004d/Sendai_TR.pdf, sayfa 21

- Çoklu tehlike içeren afet riskleriyle ilgili kapsamlı araştırmaların yapılmasını ve iklim değişikliği senaryoları dahil olmak üzere, bölgesel afet risk değerlendirmelerinin ve haritalarının geliştirilmesini teşvik etmek;[7]
- Kısıtlanmamış verilere ve gerekli durumlarda iletişim, jeomekan ve uzay teknolojilerine ve ilgili hizmetlere erişimi, bunların paylaşımı ve kullanımını, teknoloji transferi de dahil olmak üzere uluslararası iş birliği yoluyla teşvik etmek ve geliştirmek. Yerinde ve uzaktan algılama yoluyla yeryüzü ve iklime dair gözlemleri sürdürmek ve geliştirmek. Afet risk iletişiminin başarısı için ilgili ulusal önlemleri desteklemek amacıyla, sosyal medya, geleneksel medya, büyük veri ve mobil telefon ağları dahil olmak üzere, medyadan uygun şekilde ve ulusal yasalarla uyumlu biçimde yararlanmayı güçlendirmek;[8]
- Hastalık ve can kayıplarının önlenmesinde gelişme kaydetmek amacıyla, afetlerden kaynaklanan olay vaka kaydı mekanizması ve can kayıplarıyla ilgili bir veri tabanı oluşturmak;[9]

Türkiye'nin de tarafı olduğu Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi kapsamında Türkiye'nin veri tutma ve açıklama ve de buna ek olarak ayrıştırılmış veri tutma yükümlölükleri bulunmaktadır.

Adalete Erişim ve Savunuculukta Bir Yöntem Olarak “Kamu Denetçisi Kurumu”

Savunuculuk dendiğinde akla ilk olarak kampanyalar, eylemler ve dava gibi yöntemler gelmektedir. Ancak kullanılabilir mekanizma ve yöntemler çok daha çeşitlidir. Bazı durumlarda sadece bir bilgi edinme talebinde bulunulması sorunlara çözüm sağlayabilirken, bazı hak ihlallerinde ulusal insan hakları kurumlarına ve kamu denetçiliği kurumuna başvuru gibi yöntemler de etkili olabilmektedir. Kamu Denetçiliği Kurumu (Ombudsman) Türkiye'de fazla bilinmeyen ve özellikle çevresel hak ihlallerinde yeterince etkili kullanılmayan bir yöntemdir. Aşağıdaki detaylı bilgilerden görüleceği üzere hem maliyet hem de idarenin tavsiye kararlarına uyma oranları açısından savunuculuk ve yargı dışı adalete erişim yöntemi olarak kullanılması mümkündür.

Kamu Denetçiliği Kurumu (Ombudsmanlık) Nedir?

Kamu denetçiliği (Ombudsmanlık) idarenin yargı dışı denetimine imkân veren bir düzenlemedir. Yargısal denetimde idarenin işlemlerinin hukuka uygunluğu denetlenirken, yargı dışı denetim yolunda, yerindelik denetimi de yapılmaktadır.

[7]https://uclg-mewa.org/uploads/file/748e86d91ae4409e9188794ddb6c004d/Sendai_TR.pdf, sayfa 21

[8]https://uclg-mewa.org/uploads/file/748e86d91ae4409e9188794ddb6c004d/Sendai_TR.pdf, sayfa 21

[9]https://uclg-mewa.org/uploads/file/748e86d91ae4409e9188794ddb6c004d/Sendai_TR.pdf, sayfa 31

Kamu Denetçiliği Kurumu, kaynağını Anayasa'nın 74. maddesinden almaktadır.6328 Sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu ile kurulmuş olan Kamu Denetçiliği Kurumu'nun görev ve yetkileri bu kanun ve uygulamaya yönelik yönetmelik ile belirlenmiştir. Kamu Denetçiliği Kurumu TBMM Başkanlığı'na bağlı bir kamu tüzel kişiliği olup, merkezi Ankara'dadır. Kurum, Başdenetçilik ve Genel Sekreterlikten oluşur.

Başdenetçi ve Denetçiler görevlerini tam bağımsız ve tarafsızlıkla 4 yıllığına yerine getirirler. Görevleri ile ilgili olarak hiçbir Kurum, kuruluş ve merciden emir, talimat almazlar ve görevlerine ilişkin hiçbir tavsiye dinlemezler. Kurumun web sitesine <https://www.ombudsman.gov.tr/> adresinden ulaşılabilir.

Kamu Denetçiliği Kurumunun Görevleri Nelerdir?

Kurum, Türkiye'de kamu yetkisi ve kaynağı kullanan, kamu statüsü bulunan tüm meslek kuruluşlarının, kamu iktisadi teşebbüslerinin ve idarenin kanunları yorumlama ve uygulama şekilleri dahil olmak üzere, her türlü eylemleri, işlemleri, uygulamaları ve kamu görevlilerinin tutum ve davranışlarını insan hakları, adalet, hukuka ve hakkaniyete uygunluk ve iyi yönetim ilkeleri yönlerinden inceleme, araştırma ve önerilerde bulunma yetkisine sahiptir.

Cumhurbaşkanının tek başına yaptığı işlemler ile resen imzaladığı kararlar ve emirler, yasama yetkisinin kullanılmasına ilişkin işlemler, TSK'nın askeri nitelikteki faaliyetleri, yargı organlarında görülmekte olan veya karara bağlanmış uyuşmazlıklar ile Kurum tarafından daha önce aynı konuda ve aynı taraflarca yapılmış ve sonuçlandırılmış olan uyuşmazlıklara yönelik başvurular, bu yetki kapsamı dışındadır.

Kimler Kamu Denetçiliği Kurumuna Başvuruda Bulunabilir?

Kamu Denetçiliği Kurumu'nun kendiliğinden denetleme yetkisi bulunmamaktadır. İdare veya kamu tüzel kişiliğine haiz kişilerden birinin işlem, eylem, tutum ve davranışlarından olumsuz etkilenmiş gerçek veya tüzel kişiler ile bu kişilerin temsilcileri veya vekilleri tarafından Kuruma şikâyet yolu ile başvuru yapılabilir. Başvuruda bulunanın talep etmesi halinde başvurusu gizli tutulur.

Kurum, kural olarak başvurularda bir menfaatin ihlal edilmesini ve başvuruda bulunan kişinin başvuru konusundan olumsuz etkilenmesi şartını aramaktadır. Bununla birlikte şikâyetin insan haklarına, temel hak ve özgürlüklere, kadın haklarına, çocuk haklarına ve kamuyu ilgilendiren genel konulara yönelik olması hâlinde menfaat ihlali koşulu aranmaz. Yani bu konularda herkes Kuruma başvuru yapabilir.

Kuruma Başvuru Yöntemi Nasıldır?

Kamu Denetçiliği Kurumuna başvuru konusu bir idari işlem ve eylem ise, öncelikle idarî davaya konu olabilecek bu işlem veya eylemin yapılması için İdari Yargılama Usulü Kanunu ve özel kanunlarda yer alan zorunlu idari başvuru yollarının tüketilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte Kurum, telafisi güç veya imkânsız zararların doğması ihtimali bulunan hâllerde, idarî başvuru yolları tüketilmese dahi şikâyet başvurularını kabul edebilmektedir. Kamu görevlilerinin tutum ve davranışlarına karşı ise idari başvuru yollarına gidilmeden doğrudan Kuruma başvuruda bulunulabilir. İdarenin, kanunlarda açıkça kesin olduğu belirtilen işlemlerine karşı da doğrudan Kuruma şikâyet başvurusu yapılabilir.

Kamu Denetçiliği Kurumuna başvuru tamamen ücretsizdir. Türkçe dilinde hazırlanan şikâyet başvuruları, Kurumun Ankara'daki merkez binası ile diğer yerlerde açtığı Kuruma bağlı bürolara elden verilebilir. Ayrıca elektronik posta, posta ve faks yoluyla başvuru yapılabilir. Faks veya elektronik posta yoluyla yapılan başvurunun dilekçe asılları 15 gün içerisinde Kuruma gönderilmelidir. Aksi halde başvurular geçerli sayılmamaktadır. Bu yolların yanı sıra Kurumun oluşturduğu <https://ebasvuru.ombudsman.gov.tr/> adresi üzerinden başvuru yapılabileceği gibi Valiliklere veya Kaymakamlıklara da dilekçe verilmesi yoluyla Kuruma şikâyet başvurusunda bulunulabilir.

Dava açma süresi içerisinde yapılan başvuru, dava açma süresini durdurur ve bu duran dava açma süresi Kurumun verdiği karar üzerine yeniden başlar.

Kuruma Başvuru Süresi Ne Kadardır?

- İdareye yapılan başvuru neticesinde verilen cevabının başvurucuya tebliği tarihinden itibaren,
- İdare tarafından başvuruya 30 gün içerisinde cevap verilmezse, bu sürenin bittiği tarihten itibaren,
- Tutum ve davranışlara yönelik veya kanunen kesin olan işlemlere karşı ise bunların öğrenildiği veya işlemin tebliğ edildiği tarihten itibaren, 6 ay içerisinde Kuruma başvuruda bulunulabilir.

Başvuruda Mutlaka Bulunması Gerekenler Nelerdir?

- Başvuran gerçek kişi ise; adı, soyadı, TC kimlik/Pasaport numarası, adresi, telefon numarası, şikâyet edilen idare, başvurunun konusu, başvuranın talebi ve imzası başvuru formunda mutlaka bulunmalıdır.
- Başvuran tüzel kişi ise; tüzel kişinin unvanı, iletişim bilgisi, şikâyet edilen idare, başvuru konusu, talep ve imzaya ek olarak tüzel kişiliğe ait yetki belgesi veya vekaletname, başvuruya mutlaka eklenmelidir.

Her iki durumda da başvurunun hızlı ve sağlıklı sonuçlanması için başvuruya ilişkin tüm bilgi ve belgeler başvuru formunun ekinde mutlaka iletilmelidir.

Başvurular Nasıl İncelenir?

Kuruma yapılan şikâyet başvurusu Kuruma ulaştığında tarih ve sayı verilerek kaydedilir. Elden teslim alınan başvurular için, alındı belgesi verilir.

Başvurular iki aşamada incelenir. Bu aşamalardan ilki 'Ön İnceleme' aşamasıdır. Bu aşamada Kurum, başvurunun Kurumun görev alanına girip girmediğini, süresi içinde yapılıp yapılmadığını, daha önceden sonuçlandırılmış aynı konuyu ve tarafları içeren bir şikâyetin olup olmadığını, yargı organlarında görülmekte olan veya karara bağlanmış bir uyuşmazlığa ilişkin olup olmadığını, başvurunun belirli bir konuyu içerip içermediğini ve dilinin Türkçe olup olmadığını, Kanuna ve Yönetmeliğe göre şikâyette bulunması gereken zorunlu bilgilerin yer alıp almadığını ve menfaat ihlalinin mevcut olup olmadığını değerlendirir. Bu koşullardan bir veya birkaçının eksik olması durumunda başvuru hakkında "incelenemezlik kararı" verir.

Bu koşulların yanı sıra, idari başvuru yollarının tüketilmesi koşulunun yerine getirilip getirilmediğini kontrol eder ve bu koşul yerine getirilmemiş ise, şikâyet başvurusunu ilgili idare ya da kamu kuruluşuna yönlendirir.

Eğer başvurunun yukarıdaki koşulları sağladığına karar verilirse şikâyet ile ilgili olarak ikinci aşama olan 'İnceleme ve Araştırma' aşamasına geçilir. Bu aşamada başvuru sahibinin şikâyete ilişkin konu hakkındaki açıklamaları ve iddiaları, idarenin şikâyete ilişkin açıklamaları ve uyuşmazlığa yönelik toplanan bilgi ve belgeler değerlendirilir. Kurum, olaya ilişkin hukuki değerlendirmeyi ilgili mevzuat, şikâyete ilişkin uygulamalar, hukuka ve hakkaniyete uygunluk, iyi yönetim ilkeleri ve insan haklarına uygunluk açısından inceler ve karara varır.

Şikâyetten vazgeçilebilir mi?

Şikâyetçi, karar verilinceye kadar şikâyetinden vazgeçebilir. Bu durumda, Kurum inceleme ve araştırmasını sonlandırır. Ancak şikâyetin konusunun insan hakları, temel hak ve özgürlükler, kadın hakları, çocuk hakları ve kamuyu ilgilendiren genel konulara ilişkin olduğu durumlarda, Kurum inceleme ve araştırmaya devam edilebilir.

Başvuruya İlişkin Karar Alma Süresi Ne Kadardır?

Kurum, şikâyet tarihinden itibaren en geç 6 ay içerisinde şikâyeti karara bağlar.

Kurumun Alabileceği Kararlar Nelerdir?

Tavsiye kararı: Kurum inceleme ve araştırma aşamasının sonunda şikâyeti haklı bulursa, ilgili idareye yönelik, hatalı davranıldığının kabul edilmesi; zararların tazmini; işlem yapılması veya eylemde bulunulması; mevzuat değişikliğinin yapılması; işlemin geri alınması, kaldırılması, değiştirilmesi veya düzeltilmesi; uygulamanın düzeltilmesi, uzlaşmaya gidilmesi; tedbir alınmasına yönelik

veya gerekli gördüğü tavsiyelerden bir veya birkaçının yer aldığı tavsiye nitelikli bir karar verir. Bu karar üzerine idarece tesis edilecek işlemin, otuz gün içinde Kuruma bildirilmesinin zorunlu olduğuna ilişkin uyarıda bulunur

Ret kararı: Kurum, inceleme ve araştırma aşamasının sonunda şikâyeti haksız bulursa başvuruyla ilgili ret kararı verir.

Dostane çözüm kararı: İdare tarafından, şikâyet konusu talebin yerine getirildiğinin veya şikâyetin çözüme ulaştırıldığı Kuruma bildirilmesi üzerine dostane çözüm kararı verir.

Karar verilmesine yer olmadığına ilişkin karar: Aşağıdaki durumlardan birinin gerçekleşmesi üzerine, karar verilmesine yer olmadığına ilişkin karar verir.

- a) Şikâyetin geri çekilmesi,
- b) Şikâyetçi gerçek kişinin ölümü,
- c) Tüzel kişi ise tüzel kişiliğinin sona ermesi,
- d) İnceleme ve araştırma devam ederken şikâyet konusu hakkında dava açılması

Alınan kararlar ilgili taraflara tebliğ edilir. Bu tebliğ tarihinden itibaren idari dava açma süresi yeniden işlemeye başlar.

Doğaya Yönelik Tahribatlarda ve Çevresel Zararlarda Kamu Denetçiliği Kurumuna Başvurulabilir mi?

Anayasanın 56. maddesine göre “herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir...Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin...görevidir.”

Türkiye'nin üyesi olduğu Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi, 48. Oturumunda aldığı 13 sayılı İlke Kararı'yla, güvenli, temiz, sağlıklı ve sürdürülebilir bir çevre hakkını, insan hakkı olarak kabul etmiştir.

Kurum, Türkiye'de kamu yetkisi ve kaynağı kullanan tüm Kurum kuruluş ve idarelerin, kanunları yorumlama ve uygulama şekilleri de dâhil olmak üzere, her türlü eylemlerini, işlemlerini, uygulamalarını denetleyebilme yetkisine sahiptir. Bu sebeple, Kuruma çevre kirliliği ve doğaya yönelik tahribatlarda yaşanan hak kayıplarına ilişkin olarak da başvurulması mümkündür.

Kurumun çevre hakkına yaklaşımı ise Anayasanın 56. maddesi kapsamında sosyal bir hak, mülkiyet hakkı veya Anayasanın 17. maddesi kapsamında maddi ve manevi varlığını geliştirme hakları kapsamında, temel haklar çerçevesinde korunması gereken, çok önemli ve ihlalinin telafisi imkânsız zararlara yol açabileceği kabul edilen bir hak şeklindedir.

Kurum 2022 yılındaki kararlarında; çocuklara yönelik başvurularda, çocukların sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşam hakkı açısından; belediyelere yönelik başvurularda temizlik, katı atık yönetimi, kent ve çevre kirliliği açısından; orman, su, çevre ve şehircilik alanlarında ise özellikle çevre kirliliği, hava kirliliği, gürültü kirliliği, su kirliliği gibi konular açısından incelemeler yapmıştır. Kuruma 2022 yılında orman, su, çevre ve şehircilik konularında 306 adet başvuru yapılmıştır ve bunlar tüm başvuruların %1,72'sini oluşturmaktadır.

Kamu Denetçiliği Kurumunun 2022 Yılındaki Faaliyetleri

Kurum, her takvim yılına ilişkin olarak bir rapor hazırlar. Bu raporlarda şikâyet başvuru usul ve başvurulara ilişkin istatistikler, şikâyet hakkına erişimin kolaylaştırılmasına ve etkinliğinin artırılmasına yönelik faaliyetler, başvurulara ilişkin bilgiler ve değerlendirmeler bulunur. Yine Kurum tarafından gerekli görüldüğü takdirde Yıllık Raporlar dışında özel raporlar da hazırlanabilir.

Kurumun 2022 yılına ait yıllık raporunda verdiği istatistiklere göre, 2022 yılında toplam 17.816 başvuru yapılmıştır. Kuruma 2022 yılında yapılan 17.816 başvurunun yanı sıra 2021 yılından devreden 2.042 adet dosya ile birlikte toplamda 19.858 dosya incelemeye alınmış ve başvuruların 18.094 tanesi sonuçlandırılmıştır.[7] Sonuçlandırılan dosyalar hakkında 1.722 adet tavsiye kararı verilmiş ve bu tavsiye kararlarına uyum oranı 2022 yılında %64,94 olmuştur. Kurumun ilk kararlarını verdiği 2013 yılı istatistiklerinde, idarelerin tavsiye kararlarına uyum oranı %20 iken; bu oran 2017 istatistiklerinde %65'e ve 2021 yılında 79,50'ye yükselmiştir. Uyum oranının 2022 yılında daha düşük olmasının nedeni Manisa Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü hakkında "yeni bina su aboneliklerinde ön ödemeli elektronik kartlı su sayacı kullanımının zorunlu hale getirilmesine yönelik itiraz" ile ilgili verilen 220 adet tavsiye kararına idarenin uymaması etkili olmuştur. Bu itirazlara yönelik kararlar dikkate alınmadığında, tavsiye kararı uyum oranı %80,01'dir. Bu açıdan bakıldığında Kurumun işlevselliğinin arttığı, idarenin yargı dışı denetimi yolunda göz ardı edilmemesi gereken bir araca dönüşme potansiyeli taşıdığı sonucuna varmak mümkündür. Verilen kararlara, raporlara ve tüm yayınlara <https://www.ombudsman.gov.tr> adresinden ulaşabilmektedir.

Kamu Denetçiliği Kurumu Başvuru Dilekçesi

Kastamonu Bozkurt ilçesinde gerçekleşen sel felaketine ilişkin verilerin toplanması ve veri toplama yükümlülüğüne dair yapılan başvuru dilekçesi aşağıda sunulmaktadır. Dilekçede ulusal mevzuat, uluslararası sözleşme ve belgeler ile strateji belgeleri ve eylem planları ayrıntılı olarak incelenmiştir. Dilekçenin içeriği bu konudaki yükümlülükleri ve mevcut durumu detaylı olarak açıklamaktadır. Ayrıca idare tarafından bilgi edinme taleplerine verilen yanıtlara da dilekçe içerisinde yer verilmiştir. Başvuru 15 Mart 2023 tarihinde yapılmıştır.

[7]<https://paylasim.ombudsman.gov.tr/dokuman/documentuploads/2022-yillik-rapor-web/mobile/index.html>

15.03.2023

KAMU DENETÇİLİĞİ KURUMUNA

ŞİKAYETÇİ : Cem ALTIPARMAK
VEKİLİ : Av. Özlem ALTIPARMAK (İzmir Barosu)
ŞİKAYET OLUNAN İDARE : Afet ve Acil Yönetimi Başkanlığı (AFAD), Ankara

İDAREYE BAŞVURU T.: 22.11.2022

AÇILAN DAVA

OLUP OLMADIĞI : Şikâyet konusuna ilişkin daha önce görülüp sonuçlandırılan veya görülmekte olan bir dava bulunmamaktadır.

KONU : Kastamonu, Bozkurt Sel felaketi sonucunda hayatını kaybeden, kaybolan, malul kalan, yaralanan kişilere ilişkin, bilgi edinme hakkı kapsamında paylaşılmayan veriler hakkında, şikâyet olunan kurumun veri yükümlülüğüne dair başvuru

AÇIKLAMALAR :

1. İdari başvuru yollarının tüketilmesine dair açıklamalar :

T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği tarafından 21.08.2021 tarihinde yapılan basın duyurusunda¹ **11 Ağustos 2021**'de bir sel felaketi meydana geldiği açıklanmıştır.

Yaşanan bu felaket nedeniyle ciddi can ve mal kayıplarının yaşandığı bilinmektedir. AFAD tarafından yapılan basın duyurusunda Kastamonu'dan 1480 afetzedenin tahliye edildiği bilgisi paylaşılmıştır. Ayrıca 71 vatandaşımızın hayatını kaybettiği ve 10 kayıp ihbarı olduğu açıklanmıştır. Ancak daha sonraki süreçte kurum tarafından sel felaketi nedeniyle ölen, kaybolan, malul kalan veya yaralanan kişilere ilişkin herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Mevcut açıklamada bu kişilere ait **cinsiyet, engellilik, yaş** gibi herhangi bir **ayrıştırılmış veri bilgisinin mevcut olmadığı** görülmektedir.

Türkiye'de afet istatistiklerine ilişkin AFAD tarafından yayınlanan en son yayın 2019 yılına ait verilerin bulunduğu "*Afet Yönetimi Kapsamında 2019 Yılına Bakış ve Doğa Kaynaklı Olay İstatistikleri*" adlı rapordur. AFAD'ın internet sayfasında 2020, 2021 ve 2022 yıllarına ait herhangi bir afet istatistiği bilgisi bulunmamaktadır.

¹ <https://www.afad.gov.tr/bartın-kastamonu-ve-sinopta-meydana-gelen-yagislarhakkında---2100>
08.03.2023>

<Erişim Tarihi:

Bahsi geçen sel felaketine ve diğer yıllara ait afet istatistiklerine ilişkin güncel verilere erişebilmek amacıyla 22.11.2022 tarihinde AFAD'a bilgi edinme başvurusu yapılmıştır. (Ek 1- AFAD Bilgi Edinme Başvurusu)

Bilgi edinme başvurusunda aşağıda sayılan hususlar hakkında bilgi talep edilmiştir:

1. 2020 ve 2021 yıllarına ilişkin afet istatistikleri raporları
2. AFAD tarafından toplanan veri ve tutulan istatistiklere dair genel bilgiler
3. Kastamonu - Bozkurt sel felaketinde hayatını kaybeden, yaralanan, kaybolan kişilere ilişkin ayrıştırmış (yaş, cinsiyet, engellilik gibi) veri bilgisi

Yapılan bilgi edinme başvurusu neticesinde AFAD'ın 16.12.2022 tarihinde tarafımıza verdiği cevabı aşağıdaki gibidir: **(Ek 2- AFAD cevabı)**

“Kurumumuzun tabii olduğu 7269 Sayılı Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun'a göre herhangi bir istatistik tutma görevimiz bulunmamaktadır.”

Bu cevap üzerine veri konusunda esas yükümlü AFAD olmasına rağmen; Türkiye'de veri toplamaya dair durumu tespit edebilmek amacıyla bahsi geçen sel felaketine ilişkin afet istatistiklerine ulaşabilmek için çeşitli kurumlara ayrı ayrı bilgi edinme başvurularında bulunulmuşsa da herhangi bir netice elde edilememiştir. 11.08.2021 tarihli Bozkurt Sel Felaketinde yaşanan can kayıpları, yaralanmalar ve kayıplara ilişkin ayrıştırmış veri bilgisi elde etmek amacıyla yapılan başvurular kronolojik olarak aşağıda verilmiştir.

- 22.11.2022 - Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD)
- 23.12.2022 - Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)
- 26.12.2022 - Kastamonu Belediyesi
- 28.12.2022 - Kastamonu Valiliği
- 26.01.2023 - T.C. Sağlık Bakanlığı
- 30.01.2023 - Emniyet Genel Müdürlüğü
- 31.01.2023 - Jandarma Genel Komutanlığı

Kastamonu Belediyesi ve Kastamonu Valiliği 03.01.2023 tarihinde aynı cevabı vermişlerdir. **(Ek 3- Kastamonu Belediyesi ve Valiliği cevabı)** Cevabın ilgili kısmı aşağıdaki gibidir:

“İlimizde 11 Ağustos 2021 tarihinde meydana gelen sel afetinde 72 vatandaşımız vefat etmiş, 8 vatandaşımız ise halen kayıptır. Bu konuda Bakanlığımız ve Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı tarafından kamuoyuna gerekli açıklamalar yapılmıştır. Diğer hususlar ile ilgili olarak Müdürlüğümüzün 7269 Sayılı Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanuna göre herhangi bir istatistik tutmak gibi bir görevimiz bulunmamaktadır.”

Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) tarafından verilen 06.01.2023 tarihli cevabı aşağıdaki gibidir: **(Ek 4- Türkiye İstatistik Kurumu cevabı)**

“Ölüm Bildirim Sistemine hekimler tarafından girişı yapılan ölüm nedenlerinin, söz konusu sel felaketi sonucu mu ya da farklı bir olay sonucu mu gerçekleştiğinin anlaşılması da zor olacaktır.

TÜİK tarafından açıklanan ölüm ve ölüm nedeni istatistiklerinde ölen kişilerin yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu vb. bilgileri verilebilmektedir. Ancak, ölen kişilerin engellilik durumu ve yüzme bilip bilmediği ile ilgili bilgi bulunmamaktadır.

*Yaralanan kişilerin veri bilgisi ise, sel felaketi sonrası yaralı olarak sağlık kuruluşlarına, hastanelere, vb. sevk edilen ve tedavi gören hastalar için **Sağlık Bakanlığında** temin edilebilir. TÜİK’te bu bilgi bulunmamaktadır.*

*Kayıp olan kişilerin veri bilgisi ise, **İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığından** alınması uygun olacaktır. Bu bilgi, TÜİK’te bulunmamaktadır.”*

TÜİK’in cevabı üzerine kendi alanlarıyla ilgili Sağlık Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığına bilgi edinme başvurusunda bulunulmuştur. Sağlık Bakanlığı henüz tarafımıza cevap vermemiştir. Bununla birlikte Emniyet Genel Müdürlüğü 15.02.2023 tarihinde bilgi edinme başvurumuzu aşağıdaki gerekçe ile reddetmiştir: **(Ek 5- Emniyet Genel Müdürlüğü cevabı)**

“11.08.2021 günü idaremiz Bozkurt ilçesinde meydana gelen sel felaketi ile ilgili olarak İnebolu Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından adli soruşturma yürütülmekte olup; 4982 sayılı Bilgi Edinme Kanunu’nun 20. maddesi ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 157. maddesi gereğince talep edilen hususlarda bilgi verilemeyecek olup, İş bu tutanak tarafımızdan tanzimle altı birlikte imza altına alınmıştır.”

Son olarak Jandarma Genel Komutanlığı da 21.02.2023 tarihinde bilgi edinme başvurumuzu reddetmiştir. Tarafımıza verilen cevap aşağıdaki gibidir: **(Ek 6- Jandarma Genel Komutanlığı cevabı)**

“CİMER bilgi edinme dilekçenizde talep ettiğiniz bilgilerin, 4982 sayılı Bilgi Edinme Kanunu’nun 20’nci maddesi gereği kurumumuz tarafından bildirilemeyeceği değerlendirilmiş olup; ilgili cumhuriyet savcılığından talep edebileceğinizi bildirir, sağlık ve esenlik dileriz.”

Neticede yapılan 7 bilgi edinme başvurusu neticesinde dahi bahsi geçen olayla ilgili güncel veri, bilgi ve istatistiklere ulaşılamamıştır. İlgili kurumlara yapılan başvuru sonucunda, ulaşılamayan veriler sonucunda yapılan araştırmalarla:

AFAD’ın veri tutma yükümlülüğü açısından sorumlu olduğu; buna rağmen verilerin neden tutulmadığı; tutulan veri ve bilgiler varsa bunların neden paylaşılmadığı; gerçekten de veriler tutulmuyorsa bu verilerin bir an önce tutulup paylaşılmasıyla ilgili söz konusu başvurumuzu iyi yönetim ilkeleri çerçevesinde değerlendirmesi ve aradığımız yanıtlara ulaşabilmemiz için KDK’ya başvuru yapmak zorunluluğumuz doğmuştur.

Belirtmek isteriz ki kurumunuza yaptığımız başvuru AFAD’a ilişkindir. Bilgi Edinme kapsamında yapılmış olan diğer başvurular ve cevapları Türkiye’de veri tutulmasına dair durumu göstermek ve tespit etmek amacıyla yapılmıştır ve dosya ekinde sunulmaktadır. Başvurumuzun AFAD’a yönelik olduğunun altını çizmek isteriz.

2. Başvurucunun menfaatine dair açıklamalar:

Başvurucu Cem Altıparmak İklim Değişikliği, Çevre, İklim Değişikliğinin Çevre ve İnsan Hakları üzerine etkileri, Afet, Afetler ve Afetlerin Çevre ve İnsan Haklarına etkileri gibi pek çok konuda çalışmalar yürüten ve halen İzmir Barosuna bağlı olarak İnsan Hakları Avukatıdır. Kendisi mesleğinin yürütülmesinde ve bir Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı olarak Bilgi Edinme Hakkını ve Bilgi Edinme yöntemlerini kullanan bir avukattır.

Bilgi Edinme Hakkı, ilk defa, 1948 tarihli BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde 19. maddesi *"Herkesin düşünce ve anlatım özgürlüğüne hakkı vardır. Bu hak, düşüncelerinden dolayı rahatsız edilmemek, ülke sınırları söz konusu olmaksızın, bilgi ve düşünceleri her yoldan araştırmak, elde etmek ve yaymak hakkını gerekli kılar."* düzenlemesiyle, devletlerin uymakla yükümlü olduğu haklar statüsünü kazanmaya başlamıştır. Aynı şekilde 1982 Anayasası'nda 2010 yılında yapılan değişiklik ile 74. maddesinde *"Dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisinde başvurma hakkı"* ile bilgi edinme hakkını anayasal güvence altına alınmıştır.

Bilgi edinme hakkı, kişilerin idarenin elinde kendileriyle ilgili bilgilere ulaşma hakkı ve kişilerin idarenin elinde kamuyla ilgili bilgilere ulaşma hakkı olarak sınıflandırılabilir. Bilgiye erişimle, devletin ve idarenin keyfiliklerinin önüne geçilir ve bir hukuk devleti olarak hesap verilebilirliğin yolunu açılır. Bilgiyi paylaşan çağdaş, demokratik ve hukuka bağlı bir yönetim, katılımcı, şeffaf, hesap verebilir bir yönetimdir.

Bilgi edinme hakkının sınırları ise 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun Dördüncü Bölümünde bilgi 15. ve 28. maddeler arasında düzenlenmiştir. Bu sınırlamalar, devlet sırrına ilişkin bilgi ve belgeler, Ülkenin ekonomik çıkarlarına ilişkin bilgi veya belgeler, İstihbarata ilişkin bilgi veya belgeler, İdarî soruşturmaya ilişkin bilgi veya belgeler, Adli soruşturma ve kovuşturmaya ilişkin bilgi veya belgeler, Özel hayatın gizliliği, Kurum içi görüş, bilgi notu ve tavsiyeler, tavsiye ve mütalaa talepleridir. Bu sınırlamalar hariç demokratik ve şeffaf yönetimin gereği olan eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkelerine uygun olarak kişilerin bilgi edinme hakkının kullanımının önünde bir sınırlama bulunmamaktadır.

Yapılan başvurular yukarıda bahsedilen sınırlamalar kapsamında değildir.

Aynı şekilde avukat olan Başvurucunun 1136 Sayılı Avukatlık Kanunu kapsamında ayrı ve özel bir bilgi edinme hakkı düzenlenmiştir. Avukatlığın amacı başlıklı ikinci maddesinin üçüncü fıkrasında *"Yargı organları, emniyet makamları, diğer kamu kurum ve kuruluşları ile kamu iktisadi teşebbüsleri, özel ve kamuya ait bankalar, noterler, sigorta şirketleri ve vakıflar avukatlara görevlerinin yerine getirilmesinde yardımcı olmak zorundadır. Kanunlarındaki özel maddeler saklı kalmak kaydıyla, bu kurumlar avukatın gerek duyduğu bilgi ve belgeleri incelemesine sunmakla yükümlüdür. Bu belgelerden örnek alınması vekâletname ibrazına bağlıdır."* bir dava konusu olmaksızın sayılan kurum ve kuruluşlardan bilgi ve belge istenebileceği ve gerekirse örnek alınabileceğini dile getirmektedir. Hukuk devletinde en önemli temel hak ve özgürlüklerden biri olan hak arama özgürlüğünün somut hali savunma hakkı yalnızca yargı yoluyla değil, yargı dışı bir yol olarak bilgi edinme hakkının kullanılmasıyla da yerine getirilebilir.

Avukatlık Kanunu'nun 2.maddesinde düzenlenen avukatın bilgi edinme hakkı, avukatlığın yalnızca vekil edenin hukuki ilişkilerini düzenlemek amacıyla icra edilen bir meslek olmadığı, aynı zamanda kamuyu ilgilendiren her türlü konuda, kamu yararı adına söz sahibi olduğu anlamına gelir. Kamuyu ilgilendiren hususlarda hukuk devletinin gerekleri ve demokratik bir yönetimin sağlanması adına avukatın bilgi edinme hakkını kullanması ve edindiği bilgiyi kamuya iletmesi önem taşımaktadır.²

Yukarıda açıklandığı gibi, Başvurucunun hem mesleğinin gereği hem de bir Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak; yaptığı başvurulara alamadığı cevaplarla birlikte talep ettiği bilgilere ulaşabilme ve eğer bu bilgilere ilişkin veriler tutulmuyorsa, bu verilerin tutulmasından sorumlu kurumlar tarafından verilerin tutulmasını ve şeffaflıkla paylaşılmasına ilişkin talepte bulunmada haklı menfaati bulunmaktadır.

3. Türkiye’de Veri Toplanmasına İlişkin Açıklamalar:

Bir araştırma, tartışma veya muhakeme faaliyeti neticesinde sonuca ulaşabilmek için gereken işlem görmemiş bilgi parçacığına **veri** denir. **Veri toplama** ise sistematik bir şekilde hedeflenen değişkenler üzerine bilgi toplama ve ölçme işlemidir ve bu sayede, ilgili sorular yanıtlanıp sonuçları değerlendirebilecektir. Veriler yalnızca bilimsel bir çalışmayı gerçekleştirmek amacıyla kullanılmaz. Sosyal olguların anlaşılması veya kişisel bir karar verme faaliyeti bile ancak bu bilgi parçacıklarının işlenmesiyle mümkündür. Bu durumda ulaşılmak istenen sonuca varmayı sağlayacak yol, verilerin mevcut duruma uyarlanarak kullanılmasıyla mümkün olacaktır.

Bir örnek vermek gerekirse;

Z şehrinde bir sel felaketi yaşandığını düşünelim ve bu felaket neticesinde A, B, C, D, E, F, G, H, İ, J kişilerinin etkilendiğini varsayalım. “A kişinin sel felaketinden etkilenmiş olması” mevcut örnekte veri niteliğindedir. Bununla birlikte A kişisi ile etkilenen diğer kişilere ait verileri bir araya getirerek “Z şehrinde sel felaketinden etkilenen kişi sayısının 10’dur.” yargısına ancak bu felaketten etkilenen kişilere ait verileri işleyerek ulaşabiliriz.

Bu basit örnek üzerine düşünüldüğünde dahi veri işleme faaliyetinin yalnızca bilimsel faaliyetlerin değil bizzat insan yaşamının koparılamaz bir parçası olduğunu anlamak mümkün olacaktır. Sağlıklı verilerin işlenip değerlendirilmesi neticesinde araştırma, tartışma veya muhakeme konusu durum kıyaslanabilir, ölçülebilir ve yorumlanabilir olacaktır.

İşte bu verileri sistematik bir şekilde toplayıp sayı halinde gösterme faaliyetine **istatistik** denir. Herhangi bir olay veya durumun mevcut durumunu bilmek, bunun nedenlerini ortaya çıkartabilmek ve geleceğe yönelik plan ve programları oluşturabilmek için istatistiki verilere ihtiyaç duyulmaktadır. İstatistik, geçmişteki ve şu an gerçekleşen olaylarla ilgili rakamsal verileri analiz ederek tahmin yürütmemize ve gelecek hakkında kararlar vermemize yardımcı olur.

Bu konudaki ihtiyaç doğrultusunda Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 1926 yılında Merkezi İstatistik Dairesi adıyla kurulmuştur. TÜİK’in başlıca görevleri aşağıdaki gibidir:

² <https://altiparmakhukuk.org/blog/avukatin-bilgi-edinme-hakki-staj-bitirme-tezi-78>

- Resmî istatistiklerin üretimi sırasında kullanılacak istatistiksel yöntemleri, tanımları, sınıflamaları ve standartları, ulusal ve uluslararası normlara uygun olarak belirlemek
- Ülkenin ekonomi, sosyal konular, demografi, kültür, çevre, bilim ve teknoloji alanları ile gerekli görülen diğer alanlardaki istatistiklerini derlemek, değerlendirmek, analiz etmek ve yayımlamak
- Resmî istatistik sonuçlarının bilimsel ve teknik açıklamalarını yapmak

2007 yılına gelindiğinde Türkiye İstatistik Sisteminde programlı döneme geçilmiş ve beş yıllık dönemlerle bu süre içinde hangi kurumlarla birlikte çalışılacağı, nasıl istatistik toplanacağı gibi düzenlemeler yapılmıştır. Resmi İstatistik Programı (RİP) adı verilen bu program Türkiye İstatistik Kanunu'nun 3. maddesinde şu şekilde tanımlanmaktadır:

“Resmî İstatistik Programı, ulusal ve uluslararası düzeyde ihtiyaç duyulan konularda üretilecek resmî istatistiklere ilişkin çerçeveyi oluşturur. Sayım ve araştırmalar Program çerçevesinde yapılır. Program; mevcut kaynakları, cevap verenlerin üzerindeki yükü, fayda-maliyet ilişkisini göz önüne alarak, ülkenin ekonomi, sosyal, demografi, kültür, çevre, bilim, teknoloji ve ihtiyaç duyduğu diğer alanlardaki durumunun tespit edilmesi ve izlenmesi için gereken istatistikleri kapsar.”

Programın temel amacı disiplinli bir istatistik yönetimine geçerek, disiplinli bir istatistik üretim süreci oluşturmaktır. Türkiye İstatistik Kanunu sadece Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'i değil, Türkiye İstatistik Sisteminde istatistik üretimine katkıda bulunan kurumların tamamını kapsamakta düzenlemektedir.

İstatistik Konseyi tarafından hazırlanan programlarda demografik, sosyal, ekonomik ve çevresel istatistikler gibi pek alanda alt başlıklarda kapsam, mevcut durum ve yapılması planlananlar açıklanmış olup birlikte çalışacak kurumlar açıklanmaktadır. Bununla birlikte her yıl izleme raporlarıyla mevcut durum analiz edilmekte ve geçmiş bir yılın değerlendirilmesi yapılmaktadır.

Bu programlar 5 yıllık süre için düzenlenmekte olup bu süreçte hangi alanda istatistik toplanılması gerektiği, hangi kurumların nasıl istatistik toplayacağı gibi hususları detaylıca ifade etmektedir. Şimdiye kadar yapılan programlar aşağıdaki gibidir:

- RİP 2007 - 2011
- RİP 2012 - 2016
- RİP 2017 - 2021
- RİP 2022 - 2026

İlk plan döneminde (2007-2011); resmi istatistiklerin üretiminde ve yayımında karşılaşılan sorunların önüne geçmeye, cevaplayıcı yükü azaltılmaya, kamuda insan gücü ve kaynak tasarrufu sağlamaya çalışılmıştır. Bu dönemde ayrıca, resmi istatistiklerde bir standardın sağlanması, sorumlu ve ilgili kurumların tanımlanması, verinin hangi yöntemle derleneceği ve hangi dönemler için ne zaman yayımlanacağı gibi konulara açıklık getirilmiştir.

İkinci RİP (2012-2016) ile birlikte ulusal kalite standartları belirlenmiş, idari kayıtların envanteri oluşturulmuş, resmi istatistik portalı açılmış, uluslararası veri gönderim sistemi kurulmuş, metaveri bilgileri oluşturulmuştur. Bu dönemde ayrıca, idari kayıtları referans alan istatistiklerin sistematize edilmesi gündeme alınmış devletin çeşitli kurumlarınca farklı verilerin üretilmesi düzenlenmiştir.

Üçüncü RİP (2017-2021) ile veri entegrasyonu, idari kayıtların istatistik üretimde kullanımının artırılması, veri güvenliği ve veri gizliliği, idari kayıtların TÜİK'e açılması ile gerçek ve tüzel kişilerin tanımlayıcı bilgilerinin ve değişkenlerin standart hale getirilmesi konularına öncelik verilmesi hedeflenmiştir. Bununla birlikte daha çeşitli sektörel ve bölgesel istatistik üretilmesine olanak sağlanması, idari kayıt ve benzer veri kaynaklarının kullanımının artırılması kamu kaynaklarının en etkin şekilde kullanılması konularında ilerleme kaydedilmiştir.

Son olarak dördüncü RİP (2022-2026) ile veri entegrasyonunun güçlendirilmesi, dijitalleşme, erişilebilirlik ve alternatif veri kaynaklarının kullanılmasında ilerlemeler sağlanması hedeflenmiştir. Ayrıca, bu dönemde uluslararası kurum ve uluslararası düzeyde eksik olan Türkiye verilerinin RİP Çalışma Grupları tarafından tespit edilerek gönderiminin sağlanmasına yönelik çalışmaların yapılması planlanmıştır.

4. Resmi İstatistik Programı kapsamında Afet İstatistiklerine İlişkin Açıklamalar:

Resmi İstatistik Programı'nda üçüncü döneme gelindiğinde ilk defa "çevre istatistikleri" başlığında afet istatistiklerine de yer verilmiştir. Bu bağlamda **Afet ve Acil Yönetimi Başkanlığı (AFAD)** afet istatistiklerine ilişkin veriler toplama, yıllık olarak verileri derlemek ve yayımlamakla sorumlu kurum olarak belirlenmiştir.

Ulusal Deprem Araştırma Programı kapsamında afetlere karşı hazırlıklı olma ve olası zararların azaltılması için tüm belge ve kaynakların bir arada bulunması, geçmiş verilerin analiz edilebilmesi, doğal ve teknolojik afetler konusunda mevcut çalışmaların daha da geliştirilmesi amacıyla Türkiye Afet Bilgi Bankası (TABB) kurulmuştur.

Bu sistem ile birlikte 1923'ten günümüze kadar ülkemizde meydana gelen afetler dâhil edilmiştir. Söz konusu afet bilgi bankasında afetlere ilişkin olay sayısı, ölü sayısı, yaralı sayısı, deprem şiddeti gibi parametreler kriter olarak alınmıştır. Ayrıca (2017-2021) Resmi İstatistik Programında afet istatistiklerinin; afetlerden etkilenen kişi sayısı, afetlerde etkilenen kişilerin cinsiyeti, zarar gören kamu binası sayısı, afetlere ilişkin ekonomik maliyetler ile afetlerden etkilenen sektörlerin belirlenmesine ilişkin bilgilerin, 2021 yılına kadar ilgili istatistiklere dâhil edilmesi planlandığı ifade edilmiştir.

Ancak 2022 yılına gelindiğinde hazırlanan yeni Resmi İstatistik Programında (2022 - 2026) afet istatistikleri yönünden gerileme yaşandığı görülmektedir. Programın mevcut durum başlığında ifade edildiği üzere TABB'da bulunan veriler Afet Yönetimi ve Karar Destek Sistemi (AYDES) platformunun "aydes.gov.tr" uzantılı adresinde sunulduğu dolayısıyla TABB artık kullanılamayacağı ifade edilmektedir. AYDES (aydes.gov.tr) platformunda ise TABB'da olduğu gibi detaylı istatistikler bulunmayıp yalnızca genel sorgulamalar yapılabileceği belirtilmektedir.

Yapılacak yeni çalışmalar başlığında ise afet istatistiklerine; zarar gören kamu binası/tesisi sayısı, doğa kaynaklı büyük afetlerin sebep olduğu kamusal zararın ve sebep olduğu ekonomik maliyetlerin 2023 yılı sonuna kadar dâhil edilmesi planladığı ifade edilmektedir. Bununla birlikte AFAD'ın bu dönemde de afet istatistiklerine ilişkin veriler toplama, yıllık olarak verileri derlemek ve yayımlamakla sorumlu kurum olarak belirlendiği görülmektedir. Söz konusu yeni programda bir önceki dönemde yapılan planlamadan farklı olarak afetlerden etkilenen kişi sayısı, afetlerde etkilenen kişilerin cinsiyeti verileriyle alakalı herhangi bir gelişme veya plandan söz edilmemektedir.

Ancak tarafımızca 22.11.2022 tarihinde AFAD'a yapılan bilgi edinme başvurumuzda kurum herhangi bir veri toplama yükümlüğünün olmadığını ifade etmiştir.

5. Afet ve Acil Yönetimi Başkanlığının (AFAD) Afet İstatistikleri Toplama Yükümlülüğüne İlişkin Açıklamalar

AFAD'ın afet verilerini talep ettiğimiz bilgi edinme başvurusuna cevap olarak verdiği ve kurumun tabii olduğu 7269 Sayılı Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun'a göre herhangi bir istatistik tutma görevinin bulunmadığını yönündeki beyanı gerçeğe aykırıdır.

Yukarıda detaylıca izah edildiği üzere Türkiye İstatistik Kanunu yalnızca TÜİK'i ilgilendiren ve bağlayan bir kanun değildir. Diğer tüm idari kuruluşlar resmi istatistik programında belirtilen sorumlulukları kapsamında bu kanun yükümlülükleri ile bağlıdır. Türkiye İstatistik Kanunu'nun 5. Maddesinde bu durum aşağıdaki gibi ifade edilmektedir:

"Programda; üretilecek tüm resmî istatistiklerin amaç, kapsam, yöntem, sıklık, iş plânı ve dağıtım ilkeleri ile çalışmayı yürütecek ve koordine edecek kurum ve kuruluşlar açıkça belirtilir. Söz konusu kurum ve kuruluşlar, Programda kendilerine verilen görev ve sorumlulukları belirtilen zamanda yerine getirmekle yükümlüdür. Bu görev ve sorumluluklar Programın yürürlüğe girmesiyle başlar."

Yine aynı kanunun 6. maddesinde kurumların veri toplama yükümlülüğüne şu şekilde vurgu yapmaktadır:

"Kurum ve kuruluşların, görev alanları ile ilgili resmî istatistiklere ilişkin veri derleme, değerlendirme ve yayımlama görev ve yetkisi Programda açıkça belirtilir. Bu kurum ve kuruluşlar, talep edilmesi durumunda, derlenen verileri istenilen zamanda Başkanlığa vermekle yükümlüdür."

Üçüncü (2017 - 2021) ve dördüncü (2022 - 2026) dönem Resmi İstatistik Programları incelendiğinde 6.8.1 Afet İstatistikleri başlığı altında AFAD'ın elinde bulunan verilerin idari kayıt olduğu, bu verileri derleme ve yayımlama sıklığının yıllık olması gerektiği ve belirli bir yayım döneminin programla öngörüldüğü açıktır.

Ayrıca 15.7.2018 tarihli ve 30479 sayılı “Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum Ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi”nde Afet ve Acil Yönetim Başkanlığına ilişkin 2. Bölümde pek çok kez kurumun istatistik toplama yükümlülüğü düzenlenmiştir.

İlgili kararnamenin 36. maddesinde AFAD’a bağlı Deprem ve Risk Azaltma Genel Müdürlüğünün görevleri düzenlenmiş olup 1. fıkranın d bendinde bilgi toplama yükümlülüğü şu şekilde vurgulanmıştır:

“Yurt içi ve yurt dışında meydana gelen afet ve acil durumlara ilgili bilgileri toplamak değerlendirmek”

Kararnamenin 41. maddesinde AFAD’a bağlı Yönetim Hizmetleri Genel Müdürlüğünün görevleri düzenlenmiş olup 1. fıkranın h bendinde veri tabanları kurma yükümlülüğü şu şekilde ifade edilmiştir:

“Afet ve acil durumlara ilişkin veri tabanları, coğrafi bilgi sistemleri, haberleşme, tahmin ve erken uyarı sistemlerini kurmak, kurdurmak, işletmek ve uygulamalarını yapmak veya yaptırmak”

Kararnamenin 48/C maddesinde AFAD’a bağlı Afet Araştırmaları Merkezinin görevleri düzenlenmiş olup 1. fıkranın d bendinde afet ve acil durum yönetimine ilişkin çalışmaları derleme, tasnif etme ve ilgili birimlere bildirme görevi şu şekilde ifade edilmiştir:

“Afet ve acil durum yönetimine ilişkin ulusal ve uluslararası yayınları ve bilimsel çalışmaları izlemek, derlemek, tasnif etmek ve ilgili birimlere bildirmek”

Ayrıca kararnamenin 51. maddesinde kamu kurum ve kuruluşları tarafından üretilen ve afet istatistiği olarak nitelendirilebilecek her türlü veri ve envanterin AFAD’la bedelsiz olarak paylaşılacağı şu şekilde açıklanmıştır:

“Çeşitli kamu kurum ve kuruluşları tarafından üretilen ve afet ve acil durum yönetiminin her safhasında kullanılabilir sayısal ve sayısal olmayan her türlü veri ve envanter bilgisi Başkanlıkla bedelsiz olarak paylaşılır. Verinin gerektirdiği önem derecesine uygun olarak bilgi güvenliğinin gerekleri yerine getirilir.”

Kararnamenin 52. maddesinde il afet ve acil durum müdürlükleri düzenlenmiş olup 2. fıkranın ç bendinde meydana gelen kayıp ve hasarı tespit etme görevi şu şekilde ifade edilmiştir:

“Afet ve acil durumlarda meydana gelen kayıp ve hasarı tespit etmek veya ettirmek”

AFAD tarafından hazırlanan ve 2012-2023 yıllarını kapsayacak Ulusal Deprem Stratejisi ve Eylem Planı Strateji A.1.2’de AFAD’ın veri toplama görevi olduğu görülmektedir. Metnin ilgili bölümü aşağıdaki gibidir:

“Deprem Bilgi Bankası kurulacak ve işlevi sürekli kılınarak, deprem verileri uluslararası standartlara uygun yöntemlerle işlenecek, belirli bir formatta depolanacak ve çok paydaşlı kullanıcılara tek merkezden dağıtılacaktır. Ülkemiz bugüne değin birçok yıkıcı depremler

yaşamış ve bu depremlerin faturası gerek yüksek can kaybı, gerekse yüksek ekonomik ve sosyal kayıplar olarak ağır biçimde ödemiştir. Her yıkıcı deprem, gelecekteki depremlerin zararlarını en aza indirmeye kullanılabilecek çeşitli verileri de birlikte üretmiş, diğer bir ifadeyle doğal bir laboratuvar oluşturmuş, ancak bu veriler doğru, düzenli ve sistematik biçimde derlenip belgelenememiş ve herkesin kullanımına açık bir merkezde arşivlenememiştir. Bu nedenlerle, ulusal düzeyde bir “Deprem Bilgi Bankası”nın oluşturulması ve geliştirilmesine büyük ihtiyaç vardır.”

Bu strateji doğrultusunda AFAD sorumlu kuruluş, 2012-2017 yılları gerçekleştirme dönemi olarak belirlenmiştir.

SORUMLU KURULUŞ	İLGİLİ KURULUŞLAR	GERÇEKLEŞME DÖNEMİ	EYLEM TÜRÜ
AFAD	TÜBİTAK-MAM, KRDAE, Üniversiteler, İlgili Diğer Kurumlar	2012–2017	İK, KG

AFAD tarafından hazırlanan ve 2019-2023 yıllarını kapsayacak Stratejik Plan’da kurumun güçlü ve zayıf yönlerine dair tabloda *“...diğer kurumların kaynaklarına (veri, araç-gereç, ekipman, personel) kolaylıkla ulaşabilme ve harekete geçirme yetkisinin ve kapasitesinin bulunduğu”* AFAD’ın kendisi tarafından kabul edilmiştir.

Buna ek olarak 8 Temmuz 2022 tarihinde 31890 sayılı Resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Türkiye Afet Risk Azaltma Planı (TARAP) AFAD’ın veri toplama sorumluluğuna değinmektedir.

TARAP, 2022 ile 2030 yıllarını kapsayan, afet risklerini en azaltmak için AFAD koordinasyonunda hazırlanmış ulusal bir plandır. Bu plan, ülkemizde yaşanabilecek her tür ve ölçekteki afet için risk azaltma çalışmalarını yapacak kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, özel sektör, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve gerçek kişileri kapsamaktadır.

TARAP ile afetlerin neden olabileceği fiziksel, sosyal, ekonomik, çevresel, psikolojik zarar ve kayıpların önlenmesi veya etkilerinin en aza indirilmesi; ayrıca dayanıklı, güvenli, hazırlıklı, sürdürülebilir, afete dirençli yaşam çevrelerinin oluşturulması ve afet öncesinde hazırlanarak uygulanması gereken afet risk azaltma çalışmalarının temel prensiplerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır.

TARAP’ın stratejik öncelikleri Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesinde³ (2015-2030) yer alan ve uluslararası kabul gören stratejik önceliklerdir. Her stratejik önceliğin içeriğinde hedef, amaç, eylemler ve bunları yapmakla yükümlü olan sorumlu kuruluş ile sorumlu kuruluşa destek verecek ilgili kurum ve kuruluşlar tanımlanmıştır. Ayrıca her eylem için sorumlu ve ilgili kuruluşa verilen “Kısa Vade (2022-2024), Orta Vade (2022-2028) ve Uzun Vade (2022-2030)” olmak üzere 3 dönem belirtilmiştir.

³ https://uclg-mewa.org/uploads/file/748e86d91ae4409e9188794ddb6c004d/Sendai_TR.pdf

Bu plan kapsamında AFAD'ın tarafından belirlenen Stratejik amaçların arasında "Afet Türlerine İlişkin Verilerin Toplanması ve Güncelliğinin Sağlanması" bulunmaktadır. Bu amaç doğrultusunda AFAD'ın sorumlu kuruluş olarak kendini tayin ettiği eylemler aşağıdaki gibidir:

Eylemler	Sorumlu Kuruluş	İlgili Kuruluşlar	Çıktılar	Vade
Afet türlerine göre veri toplama, arşivleme, analiz, sunum ve paylaşım standartlarının belirlenmesi	AFAD	Tüm kamu idareleri	Afet veri toplama standartları formları	Kısa Vade
Afet ve acil durumlara ilgili bilgi, yönetim ve karar destek sistemlerinin (AYDES, ARAS vb.) ve veri tabanlarının geliştirilmesi ile güncelliğinin, doğruluğunun, tutarlılığının ve tamlığının sağlanması	AFAD	Tüm kamu idareleri	Güncel ve güvenilir afet verileri	Kısa Vade

Görüleceği üzere son iki döneme ait Resmi istatistik Programlarında, Bakanlıklara bağlı kurum ve kuruluşlara ilişkin Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nde Afet ve Acil Yönetimi Başkanlığı içindeki pek çok birimin görev tanımında, AFAD'ın kendi hazırladığı plan ve raporlarda kurumun afet istatistikleri toplama yükümlülüğü açık bir şekilde ifade edilmiştir. Tüm bu bilgilere rağmen, "tabi olduğumuz kanun gereği veri toplama yükümlülüğümüz yoktur" şeklinde beyanda bulunması açıkça bilgi edinme hakkının açık ihlalidir.

6. Türkiye'nin Taraf Olduğu Uluslararası Sözleşmelere Göre Afetle Mücadele Yükümlülüklerine Dair Açıklamalar

Türkiye, iklim değişikliği ile mücadele amacıyla ülkelerin ortak hareket etmelerini hedefleyen Paris İklim Anlaşması'nı 7 Ekim 2021 tarihinde onaylamış ve böylece bu Anlaşma bir iç hukuk metni haline gelmiştir.

Paris anlaşmasının giriş kısmında; "iklim değişikliğinin insanlığın ortak bir endişe konusu olduğunu ve Tarafların, iklim değişikliğinin ele alınması için eyleme geçerken insan hakları, sağlık hakkı, yerli halklar, yerel topluluklar, göçmenler, çocuklar, engelli bireyler ve hassas durumdaki kişilerin hakları ve kalkınma hakkının yanı sıra toplumsal cinsiyet eşitliği, kadınların güçlendirilmesi ve kuşaklar arası adalet konularına yönelik sorumluluklarına saygı göstermeleri, bunları teşvik etmeleri ve dikkate almaları gerektiği" belirtilmektedir.

İklim değişikliği sonucunda iklim değişikliği ve doğa kaynaklı afetlerde artışlar yaşanması beklenmektedir.

Dünya Bankası tarafından hazırlanan "Avrupa ve Orta Asya'nın İklim Değişikliğine Adaptasyonu" raporunda 21. grafik paylaşılarak 21. yüz yılın sonlarına doğru Türkiye'nin Orta Doğu ve Orta Asya'da ekstrem iklim olaylarına en fazla maruz kalacak ülkeler arasında 3. sırada yer alabileceğini ortaya koymaktadır (Dünya Bankası, 2009).⁴ Halihazırda sel, fırtına, kuraklık gibi iklim kaynaklı afetlerin yoğun

⁴ <https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/69020/530702.pdf?sequence=1>

yaşandığı, yapılan araştırmalar sonucunda iklim değişikliği ile bu afetlerin daha da artarak devam edeceği görülebilmektedir.

Doğal tehlikeler yalnızca yerküredeki hareketlerden kaynaklanan depremlerden ibaret değildir. Küresel iklim değişikliği, sıcak hava dalgaları, çölleşme, yağmur rejiminde değişiklik, kuraklık, taşkınlar ve fırtınalar gibi aşırı hava olayları, tarım, hayvancılık, sağlık problemleri, buzulların erimesi, deniz seviyesindeki yükselme, yangınlar gibi pek çok değişikliğe sebep olmaktadır.⁵ İklim değişikliğinin sonucu olarak buzulların hızla erimesinin su taşkınları ve sel felaketlerini arttıracığı, deniz seviyesindeki artışın, su kaynaklarını kirletmesi, orman yangınlarının artışı, toprakların yapısının bozulması ve bunlardan kaynaklı bazı bölgelerin yaşanmaz hale geleceği beklenen etkilerdendir.

IPCC'nin İklim Değişikliği 2022: Etkiler Uyum ve Kırılganlık Raporu ve araştırmalara göre yağış rejiminde öngörülen değişim ve artan hava sıcaklığı nedeniyle toprak erozyonunun artacağı, bu durumun ise özellikle Akdeniz Bölgesi'nde yer alan tarım arazilerinin yaklaşık yüzde 30'unu olumsuz etkileyeceği, yüksek sıcaklıkların, sıcak çarpması, solunum problemlerinden kaynaklanan hastalıkları da arttıracığı, su sıcaklıklarındaki artışın ve yabancı tür istilasının Akdeniz'deki balık türlerinin en az yüzde 10'unun kaybına neden olacağı belirtilmiştir.⁶ Yine rapora göre, 2060 yılına kadar Doğu Akdeniz'de ekonomik değeri yüksek deniz türlerinin yüzde 20'den fazlasının nesli tükenebileceği, Karadeniz'in ısınması sonucunda değişen oksijen oranına bağlı olarak balık türlerinin dağılımını etkileyerek biyoçeşitlilik, ekoloji, insan sağlığı ve sosyoekonomik alanlarda büyük ve olumsuz değişiklikler beklenebileceği vurgulanmaktadır.⁷

Ülkemizi etkileyen söz konusu değişiklikler, su kaynaklarında ciddi derecelerde azalma, kuraklık, çölleşme, orman yangınlarının sayısında ve etkisinde artma ve biyolojik çeşitlilik kaybını beraberinde getirecektir. Bu durum ülkemizi ve içerisinde yaşayan insanları olumsuz etkileyecektir. İklim değişikliğinden ve olumsuz sonuçlarından en çok etkilenmesi beklenen kişiler, yani bu duruma karşı en kırılgan gruplar kadınlar, çocuklar, engelli bireyler, yerli halklar, köylüler ve kırsal alanlarda çalışan diğer insanlar; su kıtlığı, kuraklık ya da çölleşme koşullarında yaşayan insanlar, azınlığa mensup bireyler, evsiz bireyler, asgari geçim koşullarının altında yaşayan bireyler, göçmenler, mülteciler, ülke içinde yerinden edilmiş bireyler, çatışma bölgelerinde yaşayan bireylerdir.

Yukarıda da açıklandığı üzere halihazırda bir afetler ülkesi olan Türkiye'de iklim değişikliği ile birlikte afetlerin sayısında ve yıkıcılığında artış beklenmektedir. Tarafı olduğumuz Paris Anlaşması da bu afetlerin kayıp ve zarar riskinin azaltılmasının önemi üzerinde durmaktadır: Paris Anlaşmasının 8. maddesinin 1. fıkrasına göre, "Taraflar, aşırı hava olayları ve yavaş gelişen olaylar dahil olmak üzere iklim değişikliğinin olumsuz etkileriyle ilişkili kayıp ve zararların engellenmesi, en aza indirilmesi ve ele alınmasının önemi ile kayıp ve zarar riskinin azaltılmasında sürdürülebilir kalkınmanın oynadığı rolün önemini kabul eder."⁸

Kayıp ve zarar riskinin azaltılabilmesi için, kayıp ve zararın ne şekilde gerçekleşebileceğini görmek, engellemek, en aza indirmek için bunlardan etkilenebilecek kişi ve grupları bilmek ve bunlara yönelik

⁵ <https://altiparmakhukuk.org/blog/bilgi-notu-2022-06-iklim-gocu-64>

⁶ <https://altiparmakhukuk.org/blog/bilgi-notu-2022-06-iklim-gocu-64>

⁷ <https://altiparmakhukuk.org/blog/bilgi-notu-2022-06-iklim-gocu-64>

⁸ <https://iklim.gov.tr/db/turkce/dokumanlar/paris-anlasmasi-13-20220808231948.pdf>

önlemler almak gerekmektedir. Bu kapsamda BM, **İklim Değişikliği Bağlamında İnsan Haklarının Geliştirilmesi ve Korunması Özel Raporörü de göreviyle ilgili olarak** kırılgan durumdaki bireylerin ve toplulukların yaşadığı kayıpların ve zararların insan hakları yönlerini ele alacak eylemleri ve bu kişilerin temsilcilerinin tanınmasının iklim eylemine yapabileceği katkıların önemine dair katkı çağrılarında bulunmuştur.⁹

Tarafı olduğumuz diğer bir Uluslararası Belge olan **Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi'**nin temel amacı ise, yeni afet riskleri yaratmaktan kaçınmak ve mevcut riskleri azaltmaktır. Türkiye bu çerçeveye uyum sürecinde ulusal ve bölgesel Afet Risk Azaltma Planları hazırlamıştır.

Mart 2015'te kabul edilen ve BM tarafından onaylanan 2015-2030 Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi'nde küresel, üzerinde anlaşmaya varılmış bir afet risk azaltma politikası ortaya konmuştur ve önümüzdeki on beş yıl içinde beklenen sonucu şudur: "Afet riskinin ve kişilerin, işletmelerin, toplulukların ve ülkelerin yaşamlarında, geçim kaynaklarında ve sağlıklarında ve ekonomik, fiziksel, sosyal, kültürel ve çevresel varlıklarındaki kayıpların önemli ölçüde azaltılması".¹⁰ Türkiye de tarafı olduğu Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesine raporlar sunmaktadır. Bu konuda son rapor AFAD tarafından 2022 yılında sunulmuştur¹¹

AFAD tarafından sunulan 2022 yılına ait değerlendirme raporunda ise afetle mücadele anlayışı, afet riskinin kırılgan gruplar, afetle mücadele kapasitesi, insanların ve malvarlıklarının afete maruziyetleri, tehlikenin türü ve çevrenin özellikleriyle beraber bütün boyutlarıyla bir arada düşünülerek gerçekleştirilmesi gerekliliğinin altı da çizilerek gelişmelerden bahsedilmiştir.¹² Aynı raporda kırılganlık değerlendirilmesinin temel olarak toprak ve binalar üzerinde yapıldığı, kırılganlık üzerine daha fazla değerlendirme için daha çok bilgiye ihtiyaç duyulduğundan bahsedilmektedir. Yine aynı raporun devamında grupların kırılganlıklarının azaltılması için çalışmalar yapıldığından bahsedilmektedir. Ancak bu değerlendirmelerin insanları içine almayarak, binalar ve malvarlıkları bazında yapılması ise yukarıda bahsedilen iki uluslararası belgeye de aykırıdır. Anadolu Ajansı'nın 19.09.2022 tarihinde Pakistan'daki sel felaketine ilişkin İngilizce yaptığı haberde dahi 1545 ölüm vakasının içinde 315 kadın ve 552 çocuğunda bulunduğu bilinebilmektedir.¹³

Ancak ülkemizde gerçekleşen Bozkurt Sel Felaketinde bu sayılara dahi ulaşamamaktayız. 5. Kısımda açıkça ifade edildiği üzere, AFAD'ın kendi hazırladığı plan ve raporlarda kurumun afet istatistikleri toplama yükümlülüğü ortadayken böyle bir yükümlülüklerinin bulunmadığını iddia etmesi hukuka ve Uluslararası Sözleşmelere açıkça aykırıdır.

7. Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi 2015-2030 Kapsamında Türkiye'nin Veri Yükümlülüğü:

Küresel ve bölgesel seviyelerde Türkiye'nin yükümlülükleri, Çerçeve de şöyle aktarılmaktadır:¹⁴

⁹ <https://altiparmakhukuk.org/blog/bm-iklim-degisikligi-baglaminda-insan-haklarinin-gelistirilmesi-ve-korunmas-59>

¹⁰ <https://hudoto.com/uploads/Blog/1676616115.pdf>

¹¹ <https://sendaiframework-mtr.undrr.org/media/84534/download>

¹² <https://sendaiframework-mtr.undrr.org/media/84534/download>, sayfa 26

¹³ <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/death-toll-from-floods-in-pakistan-rises-to-1-545/2688465#:~:text=There%20were%20552%20children%20and,fatalities%2C%20the%20NDMA%20data%20showed.>

¹⁴ https://uclg-mewa.org/uploads/file/748e86d91ae4409e9188794ddb6c004d/Sendai_TR.pdf

25. “Afet riskini anlamak” eylemini gerçekleştirebilmek için küresel ve bölgesel düzeyde önem arz eden konular aşağıdaki gibidir:

a. **Afet kayıplarını ve bölünmüş veri ve istatistikleri kaydetmek ve paylaşmak**, aynı zamanda afet risk modellemesini, değerlendirmesini, haritalamasını, bu süreçlere dair izlemeyi ve çoklu tehlike erken uyarı sistemlerini güçlendirmek amacıyla bilimsel temelli metodolojilerin ve araçların geliştirilmesini ve yayılmasını teşvik etmek;¹⁵

b. **Çoklu tehlike içeren afet riskleriyle ilgili kapsamlı araştırmaların yapılmasını ve iklim değişikliği senaryoları dahil da dahil olmak üzere, bölgesel afet risk değerlendirmelerinin ve haritalarının geliştirilmesini teşvik etmek**;¹⁶

c. **Kısıtlanmamış verilere ve gerekli durumlarda iletişim, jeomekan ve uzay teknolojilerine ve ilgili hizmetlere erişimi, bunların paylaşımı ve kullanımını, teknoloji transferi de dahil olmak üzere uluslararası iş birliği yoluyla teşvik etmek ve geliştirmek**. Yerinde ve uzaktan algılama yoluyla yeryüzü ve iklime dair gözlemleri sürdürmek ve geliştirmek. Afet risk iletişiminin başarısı için ilgili ulusal önlemleri desteklemek amacıyla, sosyal medya, geleneksel medya, büyük veri ve mobil telefon ağları da dahil olmak üzere, medyadan uygun şekilde ve ulusal yasalarla uyumlu biçimde yararlanmayı güçlendirmek;¹⁷

n. **Hastalık ve can kayıplarının önlenmesinde gelişme kaydetmek amacıyla, afetlerden kaynaklanan olay vaka kaydı mekanizması ve can kayıplarıyla ilgili bir veri tabanı oluşturmak**;¹⁸

Yukarıda da bahsedildiği gibi Türkiye’nin de tarafı olduğu Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi kapsamında Türkiye’nin can kayıpları ve olay-vaka kayıplarıyla ilgili veri tutma yükümlülüğü bulunmaktadır.

Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi’ne göre hazırlanmış olan Afet Sözlüğü’nde Afet “Maruz kalma, kırılabilirlik ve kapasite koşullarıyla etkileşime giren ve aşağıdakilerden birine veya daha fazlasına yol açan tehlikeli olaylar nedeniyle herhangi bir ölçekte bir topluluğun veya toplumun işleyişinin ciddi şekilde bozulması: insan, malzeme, ekonomik ve çevresel kayıplar ve etkiler.” olarak tanımlanmıştır.¹⁹ Afet riskinin doğru değerlendirilmesi için; afet risk değerlendirmelerin tehlikelerin tanımlanması; tehlikelerin yeri, yoğunluğu, sıklığı ve gerçekleşme olasılığı gibi teknik özelliklerinin gözden geçirilmesi; fiziksel, sosyal, sağlık, çevresel ve ekonomik boyutları dâhil olmak üzere risklere maruz kalma ve risklere karşı savunmasızlığın analizi ve olası risk senaryolarına göre geçerli ve alternatif başa çıkma kapasitelerinin etkinliğinin değerlendirilmesini de içermelidir.

¹⁵ https://uclg-mewa.org/uploads/file/748e86d91ae4409e9188794ddb6c004d/Sendai_TR.pdf, sayfa 21

¹⁶ https://uclg-mewa.org/uploads/file/748e86d91ae4409e9188794ddb6c004d/Sendai_TR.pdf, sayfa 21

¹⁷ https://uclg-mewa.org/uploads/file/748e86d91ae4409e9188794ddb6c004d/Sendai_TR.pdf, sayfa 21

¹⁸ https://uclg-mewa.org/uploads/file/748e86d91ae4409e9188794ddb6c004d/Sendai_TR.pdf, sayfa 31

¹⁹ <https://hudoto.com/uploads/Blog/1676616115.pdf>

Afet Yönetimi ise, afetlere yönelik hazırlık, müdahale ve kurtarma önlemlerinin organizasyonu, planlanması ve uygulanması olarak tanımlanabilir.²⁰

Sendai Afet Risk Azaltma çerçevesine göre; Afetle mücadele anlayışı, afet riskinin kırılgan gruplar, afetle mücadele kapasitesi, insanların ve malvarlıklarının afete maruziyetleri, tehlikenin türü ve çevrenin özellikleriyle beraber bütün boyutlarıyla bir arada düşünülerek gerçekleştirilmelidir. Bunlardan birinin eksik yapılması afet risk yönetiminde problemlere ve zararlar neden olacaktır.

Afetle mücadelede ayrıştırılmış veri, insan hayatı kayıplarıyla malvarlıkları kayıplarının değerlendirilmesini sağlamaktadır. Şöyle ki, yaşa, cinsiyete, fiziksel duruma göre ayrıştırılmış veriler, afet ve potansiyel tehlike bölgelerindeki kırılgan bireyleri saptamada, bu kırılgan grupların uğradıkları zararlar ile afet müdahale planlarının ne kadar başarılı tasarlandığını yahut ne kadar başarılı uygulanabildiğini de göstermektedir.

Bununla birlikte yeni yapılacak ve geliştirilecek planlarda afetlere karşı kırılgan durumdaki bireylerin de ihtiyaçlarının tespitiyle planların bu düzenlemelere göre yapılmasıyla hem afetlere maruz kalma azaltılmış hem de doğrudan ve dolaylı kayıplar da azaltılmış olacaktır. Yani afet riski azaltılmış olacaktır.

Çünkü afetler olduktan sonra ve sadece müdahale ederek afetleri önleyemeyiz. Arama, kurtarma ve insani yardım çalışmaları sadece afetten sonra acil müdahale ve zarar giderimini azaltmayı amaçlar. Afet risk azaltma ise tehlikenin afete dönüşmesini engeller. Afet verilerinin ayrıştırılmış veri şeklinde toplanması mevcut durumun ve kırılganlıkların tespitini sağlar, kapasiteyi belirler ve riski görünür kılar. Bu sayede afet riskini azaltmak üzere etkili planlar yapılabilir. Verilerin toplanması ve yayınlanması sadece geçmiş bir afetin kaybını göstermez, gelmekte olan tehlikenin ve bu tehlikenin afete dönüşmesinin önleyicisi olarak işlev görür. Bu nedenle verilerin toplanması ve açıklanması yasal ve yaşamsal bir zorunluluktur.

HUKUKİ NEDENLER : Bu dilekçede atıf yapılan tüm plan, program ve çerçeveler, kanun hükmünde kararlar, Paris İklim Anlaşması, Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi, Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu ve Yönetmeliği, ve sair mevzuat

DELİLLER : Bilgi Edinme Başvuruları, konuya ilişkin her türlü bilgi, belge, makale, haber

SONUÇ VE İSTEM :

İklim değişikliği sonunda giderek artması beklenen ve şu anda da deprem olarak karşımıza çıkan afetlere ilişkin **ayrıştırılmış veri tutulması** oldukça önemlidir. Dilekçemizde aktardığımız gibi yaşanan bir afette sadece hayatını kaybedenlerin, kayıpların sayısının açıklanması veri yükümlülüğünün yerine getirildiği anlamına gelmemektedir. Afete ait verilerin cinsiyet, yaş, engellilik, eğitim durumu gibi farklı birimlerde ayrıştırılarak tutulması ve kamuya paylaşılması, şikayet olunan kurumun yasal görev ve yükümlülüğüdür. Bilginin veri haline getirilmesi ve bilgiye erişim temel insan haklarından biridir.

Yukarıda açıklanan nedenlerle;

- Başvurumuzun iyi yönetim ilkeleri kapsamında incelenerek kabulü ile,

²⁰ <https://hudoto.com/uploads/Blog/1676616115.pdf>

- KDK Kanunu Yönetmeliği madde 32/c, d ve e bentleri gereği, Şikayet olunan AFAD'ın ayrıştırılmış veri tutma yükümlölüğünü yerine getirmesi,
- Bilgi edinme başvuru dilekçemizde yer alan taleplerimiz doğrultusunda Kastamonu'nun Bozkurt ilçesindeki sel felaketine ait ayrıştırılmış verileri tarafımızla paylaşması,
- Afetlere ait verilerin ulusal mevzuat ve uluslararası sözleşmelere uygun biçimde tutması, doğrultusunda TAVSİYE KARARI verilmesini talep ederiz.

Saygılarımızla,
Başvurucu Cem Altıparmak vekili
Av. Özlem Altıparmak

Ekler:

- 1- AFAD 22.11.2022 tarihli Bilgi Edinme Başvurusu
- 2- AFAD'ın 16.12.2022 tarihli cevabı
- 3- Kastamonu Belediyesi ve Kastamonu Valiliği 03.01.2023 tarihli ortak cevapları
- 4- TÜİK'in 06.01.2023 tarihli cevabı
- 5- Emniyet Müdürlüğü 01.02.2023 tarihli cevabı
- 6- Jandarma Genel Komutanlığı 21.02.2023 tarihli cevabı
- 7- Vekâletname sureti

Kamu Denetçiliği Kurumu Kararı

Kamu Denetçiliği Kurumuna yaptığımız başvuru 2023/3623 başvuru numarasıyla incelenmiş ve 06.06.2023 tarihinde karara bağlanmıştır. Kamu Denetçisi Kurumu başvuruyu kurumun görev alanına girmediği ve yargı organlarında görülmekte olan uyuşmazlığa ilişkin olduğu için “incelenemez” bulmuştur. Konuyla ilgili herhangi bir yargısal uyuşmazlık olmamasına ve idarenin yükümlülüklerine dair yasal dayanakları sunmuş olmamıza rağmen kurum tarafından böyle bir kararın verilmiş olması hatalıdır.

Karar gerekçesinde Türkiye’de idarenin ayrıştırılmış veri tutma yükümlülüğü bulunmadığı belirtilmektedir ve talebimizin bir istek ve temenni niteliğinde kaldığı vurgulanmıştır. Oysa ayrıştırılmış veri tutma konusundaki yükümlülükler;

- Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi,
- CEDAW Tavsiye Kararları (Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesi Komitesi, İklim Değişikliği Bağlamında Afet Riskinin Azaltılmasının Toplumsal Cinsiyet Boyutları Hakkında 37 Sayılı Genel Tavsiye Kararı),
- BM Kadının Statüsü Komisyonu 66.Oturumu “İklim Değişikliği, Çevre ve Afet Risk Azaltma Politikaları ve Programları Bağlamında Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin ve Tüm Kadınların ve Kız Çocuklarının Güçlenmesinin Sağlanması” Uzlaşmış Sonuçlar,
- Ulusal strateji ve eylem planları,

ile belirlenmiştir ve verilerin ayrıştırılmış şekilde tutulması taahhüt edilmektedir.

Kamu Denetçiliği Kurumunun verdiği karar elbette nihai ve bağlayıcı bir karar değildir ancak Türkiye’de idarenin veri tutma yükümlülüğüne dair çok şey anlatmaktadır. Afet risk azaltılması, afetlere karşı direnç geliştirilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve ayrımcılıkla mücadele konusunda çalışan tüm sivil toplum kuruluşlarının ve hak sahiplerinin Türkiye’de verilerin tutulması ve kamuoyuna açıklanması konusuna dikkatinin çekilmesi ve mevcut durumun gözler önüne serilmesi önemlidir.

T.C.
TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
KAMU DENETÇİLİĞİ KURUMU
(OMBUDSMANLIK)

SAYI :
BAŞVURU NO :
KARAR TARİHİ : 06/06/2023

İNCELENEMEZLİK KARARI

BAŞVURAN : CEM ALTIPARMAK

BAŞVURAN VEKİLİ / TEMSİLCİSİ : ÖZLEM ALTIPARMAK

BAŞVURUYA KONU İDARE : AFET VE ACİL DURUM YÖNETİMİ BAŞKANLIĞI
BAŞVURUNUN KONUSU : 2021 yılında Kastamonu ilinde meydana gelen sel felaketine ilişkin bilgi edinme talebi ile afet istatistiklerinin ayrıştırılmış şekilde tutulmasına ilişkin taleplerdir.
BAŞVURU TARİHİ : 16/03/2023

I. BAŞVURUNUN KONUSU

1. . Kurumumuza vekil aracılığıyla yapılan başvuruda başvuran Cem ALTIPARMAK'ın vekili özetle; Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği tarafından 21.08.2021 tarihinde yapılan basın duyurusunda; 11 Ağustos 2021'de sel felaketinin meydana geldiği, Kastamonu'dan 1480 afetzedenin tahliye edildiği, 71 vatandaşın hayatını kaybettiği ve 10 kayıp ihbarı olduğu açıklamalarına yer verildiğini, ancak mevcut açıklamada söz konusu kişilere ait cinsiyet, engellilik, yaş gibi herhangi bir ayrıştırılmış veri bilgisinin olmadığını, bahsi geçen sel felaketine ve diğer yıllara ait afet istatistiklerine ilişkin güncel verilere erişebilmek için 22.11.2022 tarihinde AFAD'a bilgi edinme başvurusu yaptıklarını, AFAD tarafından tesis edilen 16.12.2022 tarihli cevabi yazıda, Kurumlarının 7269 sayılı Kanun'a göre istatistik tutma görevinin bulunmadığı açıklamalarına yer verildiğini, ancak ulusal ve uluslararası düzenlemeler incelendiğinde AFAD'ın ayrıştırılmış veri toplama yükümlülüğünün bulunduğu anlaşıldığını iddia ve ifade ederek AFAD'ın ayrıştırılmış veri tutma yükümlülüğünü ulusal

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: 6495-0a99-77b0

Belge Doğrulama Adresi: <https://sikayet.ombudsman.gov.tr/sorgula/>

Kavaklıdere Mah. Zeytinadağı Caddesi No:4 Çankaya/ANKARA
Telefon : 0 (312) 465 22 00 Faks : 0 (312) 465 22 65
e-Posta : iletisim@ombudsman.gov.tr İnternet Adresi : www.ombudsman.gov.tr
Kep Adresi: kamudenetciligikurumu@hs01.kep.tr

ve uluslararası mevzuata uygun biçimde yerine getirmesini ve Kastamonu’da gerçekleşen sel felaketine ilişkin ayrıştırılmış verilerin taraflarıyla paylaşılmasını talep etmektedir.

II. ÖN İNCELEME, GEREKÇE VE SONUÇ

2. 14/06/2012 tarihli ve 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu’nun “*Kurumun görevi*” başlıklı 5. maddesinin birinci fıkrasında, Kamu Denetçiliği Kurumunun, idarenin işleyişi ile ilgili şikâyet üzerine, idarenin her türlü eylem ve işlemleri ile tutum ve davranışlarını; insan haklarına dayalı adalet anlayışı içinde, hukuka ve hakkaniyete uygunluk yönlerinden incelemek, araştırmak ve idareye önerilerde bulunmakla görevli olduğu düzenlenmiş olup anılan Kanunun “Başvuru ve usulü” başlıklı 17 nci maddesinin üçüncü fıkrasının (b) bendinde, yargı organlarında görülmekte olan veya yargı organlarıncaya karara bağlanmış uyuşmazlıklara ilişkin başvuruların incelenemeyeceği hüküm altına alınmıştır.

3. 28/03/2013 tarih ve 28601 mükerrer sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Kamu Denetçiliği Kurumu Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik’in “*Şikâyet hakkı*” başlıklı 7. maddesinde, idarenin her türlü eylem ve işlemleri ile tutum ve davranışlarına karşı, menfaati ihlal edilen gerçek ve tüzel kişilerin Kamu Denetçiliği Kurumuna şikâyet başvurusunda bulunabileceği; “*Ön incelemenin yapılması*” başlıklı 19. maddesinde, şikâyet başvurusunun, inceleme ve araştırmaya geçilmeden önce ön incelemeye tabi tutulacağı ve ön incelemede şikâyet başvurusunun yargı organlarında görülmekte olan veya yargı organlarıncaya karara bağlanmış uyuşmazlıklara ilişkin olup olmadığı ile menfaat ihlalini içerip içermediği yönlerinden inceleneceği; “*Ön inceleme üzerine yapılacak işlemler ve verilecek kararlar*” başlıklı 20. maddesinin birinci fıkrasında ise, şikâyet başvurusunun ‘idari başvuru yollarının tüketilmesi’ koşulu hariç 19. maddede yer alan şartlardan herhangi birini taşımaması hâlinde incelenemezlik kararı verileceği, hüküm altına alınmıştır.

4. Anılan Yönetmelik’te yer verilen menfaat ihlali kavramı ise, idarenin işlemi/eylemi/tutum ve davranışı ile şikâyetçi arasında kurulacak ilgi ve ilişkinin çerçevesini çizmekte olup idare hukukunun genel ilkeleri ile yargısal ve bilimsel içtihatlar göre menfaatin “meşru, kişisel ve güncel” olması gerekmektedir. Menfaatin meşru olması, idari işlem veya eylemin pozitif hukuk kurallarına (yasa, tüzük, yönetmelik vb.) ve hukukun genel ilkelerine uygun olmasını; menfaatin kişisel olması, tesis edilen veya tesis edilmesi talep edilen idari işlem ya da eylemin kişi üzerinde etki doğuracak olmasını ve idarenin işlemi/eylemi/tutum ve/veya davranışı ile kişi arasında kurulan ciddi ve makul bağı; menfaatin güncel olması ise ciddi ve makul menfaat ilgisinin hâlihazırda devam etmesini ifade etmektedir.

5. Başvuran vekili özette, AFAD’ın ayrıştırılmış veri tutma yükümlülüğü olduğunu iddia ederek bu yükümlülüğünü ulusal ve uluslararası mevzuata uygun biçimde yerine getirmesini ve Kastamonu’da gerçekleşen sel felaketine ilişkin ayrıştırılmış verilerin taraflarıyla paylaşılmasını talep etmiştir.

6. Başvuran vekilinin Kastamonu’da gerçekleşen sel felaketine ilişkin bilgi edinme talebinin karşılanması talebine yönelik yapılan ön incelemede; başvuru dilekçesinde yer verilen açıklamalardan, söz konusu sel felaketine ilişkin adli soruşturmanın yürütüldüğü anlaşılmış olup belirtilen bu husus karşısında, ilgili bilgi edinme talebinin yargı organlarında görülmekte olan uyuşmazlığa ilişkin olduğu değerlendirildiğinden, yukarıda yer verilen mevzuat gereği, başvurunun ilgili kısmı hakkında Kurumumuzca inceleme yapılmasına imkân bulunmamaktadır. Öte yandan başvuran vekili AFAD’ın ayrıştırılmış veri tutma yükümlülüğü olduğunu iddia ederek bu yükümlülüğünü yerine getirmesini talep etmişse de konuya ilişkin

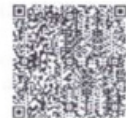
Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: 6495-0a99-77b0

Belge Doğrulama Adresi: <https://sikayet.ombudsman.gov.tr/sorgula/>

Kavaklıdere Mah. Zeytinli Caddesi No:4 Çankaya/ANKARA
Telefon : 0 (312) 465 22 00 Faks : 0 (312) 465 22 65
e-Posta : iletisim@ombudsman.gov.tr İnternet Adresi : www.ombudsman.gov.tr
Kep Adresi: kamudenetciligikurumu@hs01.kep.tr

2 / 3

yapılan mevzuat taramasında AFAD'ın cinsiyet, yaş, engellilik, yüzme bilme durumlarına göre ayrıştırılmış veri tutmaya ilişkin bir yükümlülüğü bulunduğuna dair bir tespite varılamamıştır. Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı tarafından hazırlanan Resmi İstatistik Programının (2022-2026 Dönemi) "9.8. Afet İstatistikleri" başlıklı bölümü incelendiğinde de afet istatistiklerinin temel olarak meydana gelen afetlere ilişkin olay sayısı ile afetlerin sebep olabileceği ölü ve yaralı sayısı ile sınırlı olduğu, AFAD'ın ülkemizde meydana gelen afetlere ilişkin verileri kurumsal politika olarak geliştirdiği Türkiye Afet Bilgi Bankası (TABB) kapsamında halihazırda dijital ortamda kayıt altına almakta olduğu ve AFAD'ın internet sayfası üzerinden yayımlandığı, TABB tasarlanırken Desinventer (Latin Amerika'da Afetlerin Önlenmesi İçin Sosyal Çalışma Ağı -LA Red- veritabanı), EM-DAT (Afetlerin Kökeni Üzerine Araştırma Merkezi -CRED- veritabanı) gibi mevcut uluslararası afet bilgi bankalarının göz önünde bulundurulduğu ve uluslararası afet bilgi bankalarında kullanılan kriterlerin ülkemizin koşullarına göre ve istenilen amaca göre değerlendirildiği, söz konusu afet bilgi bankasında afetlere ilişkin olay sayısı, ölü sayısı, yaralı sayısı, deprem şiddeti gibi parametrelerin kriter olarak alındığı, ancak yapılan son güncellemelerle TABB'da bulunan verilerin Afet Yönetimi ve Karar Destek Sistemi (AYDES) platformunun "aydes.gov.tr" uzantılı adresinde sunulmaya başlandığı ve genel sorgulamaların yapılabildiği, adı geçen Bölümün "3. Yapılacak Yeni çalışmalar" başlıklı kısmında da afet istatistiklerine, zarar gören kamu binası/tesisi sayısı, doğa kaynaklı büyük afetlerin sebep olduğu kamusal zararın ve sebep olduğu ekonomik maliyetlerin 2023 yılı sonuna kadar dahil edilmesinin planlandığı (Resmi İstatistik Programı, 2022-2026, sf. 221-222, <https://www.resmiistatistik.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 05.06.2023), dolayısıyla güncel Resmi İstatistik Programında da ayrıştırılmış verilerin afet istatistiklerine eklenmesi yönünde bir planlamanın yer almadığı anlaşıldığından, ilgili talebin dilek ve temenni niteliğinde kaldığı ve yukarıda yer verilen ilgili mevzuatı gereğince, Kurumumuzca incelenmesine imkân bulunmadığı değerlendirilmiştir.

III. KARAR

Yukarıda açıklanan gerekçe ve dosya kapsamına göre, "Kurumun görev alanına girmeyen" ve "yargı organlarında görülmekte olan uyuşmazlığa ilişkin" olan başvurunun 6328 sayılı Kanun'un 17 nci maddesi ile anılan Yönetmelik'in 20 nci maddesinin birinci fıkrası gereğince **İNCELENMEMESİNE**, kararın **başvuran vekiline** tebliğine ve bilgi için **İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığına** iletilmesine karar verildi.

Yahya AKMAN
Kamu Denetçisi

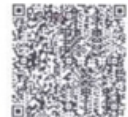
Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: 6495-0a99-77b0

Belge Doğrulama Adresi: <https://sikayet.ombudsman.gov.tr/sorgula/>

Kavaklıdere Mah. Zeytinoluk Caddesi No:4 Çankaya/ANKARA
Telefon : 0 (312) 465 22 00 Faks : 0 (312) 465 22 65
e-Posta : iletisim@ombudsman.gov.tr İnternet Adresi : www.ombudsman.gov.tr
Kep Adresi: kamudenetçiligikurumu@hs01.kep.tr

3 / 3

Sonuç ve Öneriler

Afet risk azaltmanın kırılabilirlik ve direnç boyutları gerek devlet kurumları gerekse sivil toplum kuruluşları tarafından genellikle iyi anlaşılmamaktadır. Ulusal ve yerel düzeyde teknik kapasitenin yetersiz oluşu cinsiyet, yaş, engellilik, etnik köken ve coğrafi konuma göre sınıflandırılmış verilerin toplanması ve analizinde eksikliğe sebep olmaktadır ve bu durum afet riskinin azaltılması ve iklim değişikliğine müdahale için uygun ve hedefli stratejilerin geliştirilmesini engellemeye devam etmektedir. Afetlere karşı dirençli bireyler ve toplumlar için önerilerimiz aşağıda listelenmiştir.

1- Toplumsal cinsiyet, yaş, engellilik, etnik köken ve bölgesel olarak sınıflandırılmış ve kırılabilirlikleri dikkate alarak ayrıştırılmış veriler düzenli olarak toplamalı ve analiz edilmelidir.

2- Toplanan verileri yönetmek ve uygulamak için mevcut ulusal ve yerel mekanizmalar oluşturulmalıdır ve bu verilerin kamuya açık hale getirilmesi sağlanmalıdır.

3- Toplanan verilerin toplumsal cinsiyete duyarlı ulusal ve bölgesel afet riski ve iklim değişikliğine dayanıklılık mevzuatı, politikaları, programları ve ayrılan bütçe oluşum süreçlerinde kullanılmasını sağlanmalıdır. Veriler, hak temelli afet ve iklim değişikliği eylem planları ve stratejileri geliştirmek için kullanılmalıdır.

4- Ekonomik planlama, afet risk yönetimi, sürdürülebilir kalkınma amaçlarının planlaması ve izlenmesi gibi ilgili tüm alanlarda sınıflandırılmış verilerin toplanmasından, birleştirilmesinden ve analiz edilmesinden sorumlu ulusal kurumlara ve sivil toplum kuruluşlarına kaynak ve yetki sağlanmalıdır.

5- İklim değişikliği, çevre ve afet risk azaltma politikaları ve programlarının tasarımı, uygulanması ve izlenmesine yön vermek için gelir, cinsiyet, yaş, ırk, etnik köken, medeni durum, göç statüsü, engellilik, coğrafi konum ve ulusal bağlarla ilgili diğer özelliklere göre ayrıştırılmış veriler dâhil olmak üzere iklim değişikliği, çevresel tahribat ve afetler hakkında veri ve istatistiklerin toplanması, analiz edilmesi, yayılması ve kullanılması için ulusal istatistik ve veri üretim ofisleri ile devlet kurumlarının kapasitesi ve eşgüdümü güçlendirilmelidir.

6- Afet riskinin azaltılması, iklim değişikliği, kırılabilirlikler ve toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili tüm alanlarda veri toplamak, analiz etmek, izlemek ve yaymak için güvenilir mekanizmalar tasarlanmalı ve bu mekanizmalar kurumsallaştırılmalıdır.

7-Verilen toplanmasının iklim değişikliği, çevresel tahribat ve afetlerin olumsuz etkileriyle ilişkili kayıp ve hasarı önleme, tazminat ve sigorta sistemi ile olan ilişkisi kuvvetlendirilmeli ve konuyla ilgili tüm paydaşların birlikte çalışması teşvik edilmelidir.

8-Sivil toplum kuruluşlarının veri toplama, izleme ve raporlama konusunda kapasiteleri güçlendirilmeli ve afetler konusunda kesşimsel çalışmalar yapılmalıdır.

9-Verilerin toplanması ve analizinin sağlanması için savunuculuk faaliyetleri yapılmalı ve hukuki girişimlerde bulunulmalıdır.

10- Bilgi edinme talebi ve Kamu Denetçiliği Kurumu gibi yargı dışı başvuru ve savunuculuk yöntemleri etkin olarak kullanılmalıdır.

Kaynakça

2019 Yılı Doğa Kaynaklı Olay İstatistikleri. T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı:

https://afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/e_Kutuphane/Kurumsal-Raporlar/2019yilidogakaynakliolayistatistikleri.pdf adresinden alındı

Afet İstatistikleri.. T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı: <https://www.afad.gov.tr/afet-istatistikleri> adresinden alındı

Afet Terminolojisi. (2023). HUDOTO, Hukuk Doğa ve Toplum Vakfı: <https://hudoto.com/uploads/Blog/1676616115.pdf> adresinden alındı

Afet Yönetim ve Karar Destek Sistemi (AYDES). T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı: <https://aydes.gov.tr/> adresinden alındı

Bartın, Kastamonu ve Sinop'ta Meydana Gelen Yağışlar Hakkında, Basın Duyurusu. (2021, 08 21). T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı: <https://www.afad.gov.tr/bartın-kastamonu-ve-sinopta-meydana-gelen-yagislarhakkinda---2100> adresinden alındı

BM İklim Değişikliği Bağlamında İnsan Haklarının Geliştirilmesi ve Korunması Özel Raportörü Çağrısı. Altıparmak Hukuk Bürosu: <https://altiparmakhukuk.org/blog/bm-iklim-degisikligi-baglaminda-insan-haklarinin-gelistirilmesi-ve-korunmas-59> adresinden alındı

Bozoğlu, B. Paris İklim Anlaşması Kapsamında Türkiye'nin Erken Uyarı Sistemine Dair Yapması Gerekenler. Ankara Üniversitesi Akademik Arşiv Sistemi: <https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/69020/530702.pdf?sequence=1> adresinden alındı

Büyükgebiz, C. N. (2022). Avukatın Bilgi Edinme Hakkı, Staj Bitirme Tezi . Altıparmak Hukuk Bürosu: <https://altiparmakhukuk.org/blog/avukatin-bilgi-edinme-hakki-staj-bitirme-tezi-78> adresinden alındı

Climate Change Adaptation in Europe and Central Asia: Disaster Risk Management. (2008, 06, 22). World Bank: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/699781484888380512/pdf/111559-WP-PUBLIC-CLIMATE-CHANGE-ADAPTATION-IN-EUROPE-AND-CENTRAL-ASIA.pdf> adresinden alındı

Kamu Denetçiliği Krımı 2022 Yıllık Raporu. (2023). Türkiye Büyük Millet MEclidi Kamu Denetçiliği Kurumu:
<https://paylasim.ombudsman.gov.tr/dokuman/documentuploads/2022-yillik-rapor-web/mobile/index.html> adresinden alındı

Midterm Review of The Sendai Framework: National Report of Türkiye. (2022). Retrieved from Sendai Framework for Disaster Risk Reduction:
<https://sendaiframework-mtr.undrr.org/media/84534/download?startDownload=true>

Paris Anlaşması. T.C. Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı İklim Değişikliği Başkanlığı: <https://iklim.gov.tr/db/turkce/dokumanlar/paris-anlasmasi-13-20220808231948.pdf> adresinden alındı

Resmi İstatistik Portalı. Türkiye İstatistik Kurumu: <https://www.resmiistatistik.gov.tr/> adresinden alındı

Sajid, I. (n.d.). Death toll from floods in Pakistan rises to 1,545. Retrieved from Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/death-toll-from-floods-in-pakistan-rises-to-1-545/2688465#:~:text=There%20were%20552%20children%20and,fatalities%2C%20the%20NDMA%20data%20showed>

Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi.. UCLG MEWA: https://uclg-mewa.org/uploads/file/748e86d91ae4409e9188794ddb6c004d/Sendai_TR.pdf adresinden alındı

Sezgin, İ. (2022). İklim Göçü, Bilgi Notu. Altıparmak Hukuk Bürosu: <https://altiparmakhukuk.org/blog/bilgi-notu-2022-06-iklim-gocu-64> adresinden alındı

Türkiye Afet Bilgi Bankası. T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı: <https://www.afad.gov.tr/tabbar-turkiye-afet-bilgi-bankasi> adresinden alındı

Türkiye Afet Risk Azaltma Planı (TARAP). T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı: https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/e_kutuphane/Planlar/28032022-TARAP-kitap_V6.pdf adresinden alındı

Türkiye Büyük Millet Meclisi Kamu Denetçiliği Kurumu.
<https://www.ombudsman.gov.tr/> adresinden alındı